

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

David Jungmann

Integrace dětí z dětských domovů do společnosti

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Integrace dětí z dětských domovů do společnosti“ vypracoval samostatně a pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce, vždy jsem uvedl všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 12. června 2016

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Za cenné odborné konzultace, rady, pomoc a trpělivost velmi děkuji vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a blízkým za podporu během celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	David Jungmann
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Integrace dětí z dětských domovů do společnosti
Název v angličtině:	Integration of Children from Children's Homes into Society
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na schopnosti integrace dětí do společnosti. Cílem bakalářské práce je popsat systém integrace dětí z dětských domovů a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat vliv volnočasových aktivit na proces začleňování dětí z Dětského domova v Prostějově do společnosti. Teoretická část se zabývá systémem ústavní výchovy, vývojem a výchovou dítěte v dětském domově. Druhá kapitola vysvětluje pojem integrace, je věnována výchovným programům a přípravě dětí na opuštění dětského domova a začlenění do společnosti. Zabývá se jejich aktivitami ve volném čase. Výzkumné šetření je založeno na rozhovorech, pozorování a studiu spisové dokumentace.
Klíčová slova:	Ústavní výchova, dětský domov, náhradní výchova, diagnostický ústav, výchova dítěte, vývoj jedince, integrace, programy integrace, volnočasové aktivity.
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis is focused on children's ability to integrate in society. The goal of the thesis is to describe the system of integration of children from children's homes and through various types of research to determine the role of free time activities in the process of integration of children from the Children's Home in Prostějov into society. Chapter 1 deals with the theoretical background, which means the system of institutional care and the development and education of children in children's homes. Chapter 2 explains the concept of integration and describes educational and training programmes facilitating the process of the child's leaving the home for society. Chapter 3 focuses on free time activities in children's homes and the role that they may play in the above mentioned process of integration. The research is based on interviews,

	observation and studying the Home's records and documentation.
Klíčová slova v angličtině:	Institutional care, children's home, substitute care, diagnostic institute, child education, individual development, integration, integration programmes, free time activities.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Přepis rozhovorů – děti z dětského domova Příloha č. 2: Přepis rozhovorů – vojáci 601.skss Příloha č. 3: Přepis rozhovoru – ředitel dětského domova v Prostějově
Rozsah práce:	67 stran
Jazyk práce:	Český

„Spem retine“

„Podrž si naději“

(motto vojáků, převzato z latiny)

Obrázek č. 1 Moje dcera na společném setkání s dětmi z Dětského domova v Prostějově.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY A JEJÍ VLIV NA VÝVOJ JEDINCE.....	10
1.1 Systém ústavní výchovy v minulosti a v současnosti.....	11
1.2 Vývoj jedince vyrůstajícího v dětském domově.....	19
1.3 Výchova dítěte v dětském domově.....	22
2 INTEGRACE DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ DO SPOLEČNOSTI.....	28
2.1 Vymezení pojmu integrace.....	29
2.2 Příprava dětí na opuštění dětského domova.....	31
2.3 Programy integrace dětí z ústavní výchovy do společnosti.....	34
3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY VOJÁKŮ A DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	39
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	40
4.1 Cíle výzkumného šetření.....	41
4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina.....	43
4.3 Analýza získaných dat.....	45
4.4 Závěr výzkumného šetření.....	55
Závěr.....	58
Seznam odborných zdrojů	
Seznam obrázků	

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je způsob integrace či jeho možnosti u dětí z dětských domovů. Ačkoliv na tomto poli bylo uděláno již mnohé, stále lze tyto programy či aktivity považovat za nedostačující. Děti, které opouštějí dětské domovy, sice dle aktuální legislativy získávají určitou částku do budoucího života, je však zřejmé, že se jedná nejenom o neúměrně malý finanční obnos, ale především jim chybí potřebná citová a psychická pomoc. Při srovnání s dítětem, které vyrůstalo ve své vlastní rodině, je zřejmé, že ani toto dítě by nebylo schopno se o sebe ihned v 18 letech, nebo po dokončení střední školy postarat. Vždy je rádo, když může ke svým rodičům přijít na radu.

Ovšem děti z dětských domovů nikoho takového nemají. Ačkoliv jejich rodiče stále žijí, zpravidla se jedná o sociálně nepřizpůsobivé občany, kteří se spíše snaží své děti vysávat (finančně, morálně, psychicky), a zcela jistě nejsou pravým vzorem pro život. Některé dětské domovy se v současnosti snaží děti z dětských domovů na tuto situaci připravit a nabízejí jim také možnost tzv. startovacích bytů. V této souvislosti lze také upozornit na program neziskové organizace, kdy je možno uskutečnit tzv. adopci nablízko. Zájemce může finančně podporovat vybrané dítě z některého dětského domova v České republice, přičemž jeho vedení mu na zvláštním účtu tuto částku spravuje a následně, po opuštění dětského domova, je s kontrolou využita např. na placení nájmu v bytě (pronájmu).

V minulosti nebyly děti po opuštění dětského domova na život mimo něj vůbec připraveny. To mimo jiné souviselo i s tím, jak byla ústavní výchova organizována. Zpravidla se jednalo o velké dětské domovy, kde se děti nenaučily běžnému životu, jaký panuje v rodinách. Nebylo výjimkou, že si děti myslely, že se chleba kupuje v podobě, jaká jim byla servírována na stůl. Dnes byla v této oblasti podniknuta řada změn. To souviselo s celkovou reorganizací systému náhradní výchovy v České republice. Dětské domovy dnes fungují spíše jako rodinné buňky, kdy v jedné z nich je umístěno max. 8 dětí. Zde se také učí vařit, hospodařit a fungovat jako „běžná rodina.“ Je samozřejmé, že běžnou rodinu dětský domov nahradit nemůže, už z důvodu, že většinou jsou vychovateli ženy, nicméně alespoň z organizačního hlediska se o to tyto instituce snaží.

Jak jsem již nastínil v úvodu, tématem bakalářské práce je integrace dětí z dětských domovů do společnosti. Nejde vždy jen o děti, které opouštějí dětský domov, ale také o náhled

veřejnosti na děti, které v nich vyrůstají. Nezřídka mají problémy výchovné, problémy v učení, s psychikou. To souvisí s citovou deprivací, která se u dětí v ústavní výchově projevuje. Ta bývá zpravidla o to vyšší, čím déle jsou děti v dětském domově umístěné. Např. u romských dětí se lze setkat i s tím, že se v ústavní výchově nalézají od svého narození, neboť se jim jenom těžko hledá osvojitelská rodina, přestože jsou právně volné. Druhým problémem je fakt, že tyto děti si ze svého biologické rodiny nesou určitou formu genetické či sociální zátěže, která je ještě více umocněna pobytem v ústavním zařízení.

Důvodem, proč jsem si vybral téma této práce, je především osobní pracovní zkušenost, kdy jsem organizoval volný čas a zájmovou činnost dětí a mladistvých z dětských domovů. Na základě mé zkušenosti jsem si mohl ověřit, že touto cestou lze zvýšit a posílit integraci dětí z dětských domovů. Proto jsem se také rozhodl zpracovat tuto bakalářskou práci.

Jednou z mimopracovních činností příslušníků útvaru 601.skss je pomáhat postiženým dětem a mládeži. Mimo jiné od roku 1995 spolupracují s Dětským domovem v Prostějově, přičemž spolupráce spočívá v organizaci různých akcí během roku, kde se děti vždy učí něco nového a aktivně se účastní všech připravených úkolů. Útvar také podporuje některé programy organizované Dětským domovem. Již tradiční akcí je společná vánoční besídka vojáků a dětí v prostorách dětského domova.

Cílem bakalářské práce je popsat systém integrace dětí z dětských domovů a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat vliv volnočasových aktivit příslušníků 601.skss a jejich rodin na proces začleňování dětí z Dětského domova v Prostějově.

Bakalářskou práci tvoří tři kapitoly. V úvodu popisují systém ústavní výchovy a její vliv na vývoj jedince. Následně se zabývám samotnou integrací dětí z dětských domovů, jejich přípravou na začlenění, programy integrace. Výzkumná část je zaměřena na Dětský domov v Prostějově, kdy pomocí polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování budu analyzovat, jakým způsobem zde integrace dětí do společnosti probíhá.

Uvedenou problematikou se u nás zabývají například Richard JEDLIČKA, Oldřich MATOUŠEK, Miroslav VOCILKA, Jarmila PIPEKOVÁ a na Slovensku např. Albín ŠKOVIERA.

1. SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY A JEJÍ VLIV NA VÝVOJ JEDINCE

„Představa, že ústavní prostředí je pro vývoj dítěte ideální, je mylná. Avšak idea, že se naše společnost do budoucna obejde bez zařízení suplujících rodinu, je také lichá“ (Sekera, 2009, s. 64).

Institucionální neboli ústavní péče o dítě je v podmínkách České republiky realizována v kompetenci tří ministerstev. Konkrétně se jedná o Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. V ústavních zařízeních je pečováno o děti v případě, že vlastní rodina ve výchově selhala. A zároveň dané dítě není vhodné pro osvojení či pěstounskou péči (Janský, 2014). Současné rozdělení institucionální péče je upraveno v zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Dítě od narození do věku 3 let může být svěřeno do péče některého z těchto zařízení, které má v gesci Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Jedná se o kojenecký ústav, dětský domov nebo o dětské centrum. Dnes dochází ke stabilizaci počtu těchto zařízení. Změny lze nicméně postřehnout i co do restrukturalizace. Zatímco v minulosti bylo zcela běžné, že se v jednom zařízení (dětském domově) nacházel vysoký počet dětí, které měla na starosti jedna vychovatelka, dnes je tomu jinak. V rámci jednotlivých dětských domovů jsou ustanoveny dětské skupiny, v nichž může spolu vyrůstat max. 8 dětí. O ty se zpravidla starají dvě vychovatelky. Je tedy zcela zřejmé, že péče v dětských domovech se dnes již více přibližuje rodinnému prostředí, avšak rodinu v pravém slova smyslu nahradit nedokáže. Lze se oprávněně domnívat, že děti by do těchto zařízení měly být umísťovány především z důvodu stanovení diagnózy a prognózy. To se děje i v současné praxi, kdy je kladen důraz na sanaci biologické rodiny. Děti jsou, pokud je to možné, umísťovány co nejrychleji zpět do rodinného prostředí, ať již se jedná o rodinu biologickou, či náhradní (adopce, pěstounská péče). U dětí, u kterých se nedaří již v době jejich pobytu v dětském domově či kojeneckém ústavu najít rodinu, či je vrátit do jejich původního prostředí, je nutnost je předat do péče dětského domova, jež je v kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

U dětí, u nichž je diagnostikováno mentální či kombinované postižení, je nutné je umístit do zařízení, které je na takovou péči adekvátně připraveno. Nejčastěji jsou to domovy pro osoby

se zdravotním postižením (dle dřívější terminologie se jednalo o ústavy sociální péče), které jsou v příslušnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. „V ústavních zařízeních jsou děti a mladiství s nařízenou ústavní výchovou (v případech, kdy selhává rodina nebo jsou známky sociálního selhávání dítěte), případně s uloženou ochrannou výchovou (kdy děti spáchaly čin, který nelze vzhledem k věku potrestat jinak, nebo mladiství ve věku 15-18 let spáchali čin, na nějž reagoval svým rozhodnutím soud)“ (Matoušek, Kolářková, Kodymová, 2005, s. 271).

V souvislosti s ústavní péčí musíme vymezit a přiblížit především následující pojmy „ústavní výchova“ a „ochranná výchova.“

1.1 Systém ústavní výchovy v minulosti a v současnosti

Historie ústavní výchovy, čili náhradní výchovy se píše již od nepaměti. My se v této souvislosti zaměříme na její pojetí od roku 1945 až do současnosti, přičemž budeme moci vymezit, jaké nastaly změny.

Náhradní výchova v minulosti

Zákonem č. 48/1947 Sb. byly zrušeny všechny dosavadní spolky zabývající se péčí o děti a jejich povinnosti přešly na okresní a zemské národní výbory. Dětské domovy tak byly zařazeny do školského systému a nově byly vnímány spíše jako zařízení výchovné. Po únoru v roce 1948 docházelo k dalším úpravám diktovaným především komunistickou ideologií. V roce 1949 byly zrušeny Okresní péče o mládež i Zemské ústředí péče o mládež a veškeré pravomoci přešly na ministerstva (Vocilka, 1999).

Stát se stal jediným zřizovatelem ústavů, měl zajišťovat všeobecně praktickou péči a hradit náklady na zřizování i udržování. Všichni chovanci ústavů byli evidováni na Úřadovnách ochrany mládeže, jejichž povinností se stalo dbát na duševní a tělesný rozvoj dítěte. Dále došlo k omezení pěstounství v náhradních rodinách. Pokud dítě nešlo k adopci, tak muselo být umístěno do kolektivní péče v dětském domově. O pár let později bylo zjištěno, že zrušení pěstounství v náhradních rodinách byl veliký omyl, a proto byl vydán nový zákon o rodině č. 94/1963 Sb., kde byla znovu pěstounská péče obnovena (Vocilka, 1999).

V 60. letech se začaly znovu rozšiřovat dětské domovy z důvodu nárůstu počtu dětí, které byly odebrány sociálními pracovníky v rodinách. Šlo o rodiny z nevyhovujících poměrů, dnes bychom je spíše nazvali rodiny sociálně slabší. Pěstounská péče byla minimální. Personál, který se o chovance staral, zajišťoval převážně péči odpoledne, dopoledne se o chovance starala škola, přesněji řečeno pedagogové. Děti zde kromě vyučování navštěvovaly i školní družinu, jídelnu a odpolední kroužky (Vocilka, 1999).

V druhé polovině 60. let minulého století se objevila jedna z prvních myšlenek na vytvoření SOS dětských vesniček, které mají svůj původ v Rakousku. V roce 1968 vznikl Kruh přátel SOS dětské vesničky a poté Sdružení SOS dětských vesniček. V roce 1974 byla správa vesniček převedena pod pravomoc státu a následně byla ustanovena komise k likvidaci Sdružení. To bylo obnoveno až po roce 1989. Sdružení SOS dětských vesniček neuskutečňuje svou činnost na základě pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí. SOS dětská vesnička zajišťuje potřebný dům či byt pro rodinu, která se stará o děti. Je zde k dispozici odborná psychologická a pedagogická pomoc, finanční podpora volnočasových aktivit dětí (např. prázdninové tábory, lyžařské kurzy, zájmové kroužky) je poskytována na základě Smlouvy o podpoře (SOS vesničky, 2016).

Náhradní výchova v současnosti

Na počátku 21. století se model péče o děti vrátil zpět ke své původní podobě, vláda České republiky se po dlouhých letech rozhodla pro razantní krok v péči o ohrožené děti. Jedná se o rušení kolektivní ústavní péče a nahrazením za profesionální pěstounskou péči. K tomuto zásadnímu kroku došlo na základě kritiky mezinárodních organizací, které upozorňují na fakt, že v České republice, ve srovnání s ostatními evropskými státy, děti spíše umístíme do ústavní výchovy než do rodin.

V dnešní době je ústavní výchova brána jako forma náhradní kolektivní výchovy. Jedná se o případy, kdy dítě nemůže být z důvodu finančního, sociálního nebo zdravotního umístěno ve své rodině (převážně se jedná o biologickou rodinu), jak uvádí Janský (2014).

V Zákoně o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. je uvedeno, že ústavní zařízení přebírají veškerou péči o nezletilé dítě na místo nefungující rodiny. Ústavní péče by měla trvat jen po dobu nezbytně nutnou, jde totiž o přechodné řešení a ne o dlouhodobé odloučení dítěte

od své rodiny. Vždy jde především o dítě, jeho práva a svobodu. Vzhledem k jeho emočním a psychickým potřebám je důležité, aby se situace řešila v co nejkratší době. Po dobu ústavní péče má dítě právo na styk se svými rodiči, sourozenci a ostatními příbuznými.

Ústavní výchovu lze nařídít na základě soudního rozhodnutí, jak je zakotveno v zákoně o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Rozhodnutí je vykonáno během občanskoprávního řízení. Ústavní výchova se nařizuje vždy u dětí ve věku do 18 let (tedy u dětí nezletilých), u kterých se jeví oprávněnost jejich pobytu mimo vlastní rodinu. Příp. se také může jednat dle uvedeného zákona o děti, u nichž není jasná prognóza, nebo vyžadují zvláštní přístup, a to z důvodu jejich zdravotního postižení. Nařízení ústavní výchovy musí být vždy ve prospěch dítěte.

Ztotožňujeme se s JANSKÝM (2004), který tvrdí, že při výchově dítěte je postavení rodiny klíčové a nezastupitelné. V některých případech ovšem přílišný akcent na nezastupitelný význam rodiny a práva rodičů na dítě mohou dovést až k její nekritické preferenci, spojené s nereálným přeceněním možností sociální terapie. Zde vyvstává rozhodující úloha sociálního pracovníka, spočívající v sestavení důkladné komplexní anamnézy, zhodnocení situace dítěte a vytvoření reálné prognózy vývoje v rodině.

„Ústavních forem péče dnes ubývá ve prospěch forem neústavních. Sociální práce má tendenci spíše jít za klientem do jeho prostředí, než pro něj vytvářet nové umělé prostředí ústavní. Upřednostňují se takové formy péče, k nimž klient není nucen, ty mají evidentně lepší výsledky než zásahy, k nimž dal popud soud či jiný represivní orgán“ (Matoušek, 1999, s. 34).

Pokud ovšem formy ambulantní péče selhávají, je na místě nařízení nebo uložení péče ústavní. O vlivu tzv. deprivace syndromu na děti ve vztahu s ústavní péčí již bylo napsáno mnoho. I MATOUŠEK (1999, s. 65) mimo jiné uvádí, že *„následky ústavní výchovy nazývané deprivace syndromem jsou tím vážnější a tím hůře odstranitelné, čím dříve se dítě do ústavní péče dostalo a čím déle v ní bylo.“*

Souhlasíme však s Janským (2004, s. 98), který uvádí, že *„ústavní výchova má svoje nezastupitelné místo ve společnosti. Pracuje v ní spousta lidí, majících vřelý vztah k dětem a umožňujících jim často poprvé prožít vztah důvěry k dospělému člověku.“*

ŠKOVIERA (2007, s. 114) potom k pobytu dětí v zařízeních ústavní péče dále dodává, že *„ačkoli to na první pohled vypadá paradoxně, dětský domov je zejména pro některé starší děti*

a děti, které za sebou mají specifickou životní zkušenost (týrání, opakované 13 vrácení z náhradní rodiny apod.), prostředím, kde se cítí bezpečněji a kde mohou naplnit svoji potřebu patřit do skupiny vrstevníků.“

Názory Jánského a Matouška na pobyt dětí v zařízeních ústavní péče se tedy liší. Nebudeme ovšem předbíhat a před vyjmenováním a specifikováním jednotlivých zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, musíme ještě vysvětlit pojem ochranná výchova. Zatímco ústavní výchovu lze nařídít na základě soudního rozhodnutí v návaznosti na ustanovení občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ochranná výchova se ukládá dle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. v občansko-právním nebo trestním řízení.

„Ochranná výchova je druhem ochranného opatření, která jsou definována trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 152).

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže dále upravuje podmínky pro uložení ochranné výchovy následovně: *„(1) Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud: 14 a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření. (2) Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku“* (Zákon č. 218/2003 Sb. § 22 odst. 1-2).

Jakmile je již nařízena ústavní výchova, nebo uložena ochranná výchova dle rozhodnutí soudu u konkrétního jedince (nezletilý, mladiství), její výkon je zabezpečen zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy v ustanovení § 2 odst. 1 definuje, jaká zařízení lze začlenit pod pojem školská zařízení pro ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu. Těmi jsou:

- *„diagnostický ústav,*
- *dětský domov,*

- *dětský domov se školou,*
- *výchovný ústav.“*

Uvedená zařízení mají zajistit nezletilým osobám (zpravidla ve věku 3 – 18 let, popř. zletilé osobě do 19 let) náhradní rodinnou péči. Bývají zde umístovány děti, o jejichž ústavní nebo ochranné výchově rozhodl soud, příp. se může jednat o předběžné opatření. V současné době tato zařízení tvoří základ převýchovného procesu a jsou zařazována do tzv. sekundární prevence poruch chování. (Procházková In Vítková, 2004).

Dle zákona č. 109/2002 Sb., ve školských zařízeních, kde je vykonávána ústavní nebo ochranná výchova, příp. tam, kde je poskytována preventivně výchovná péče, musí mít každé dítě zabezpečena základní práva na výchovu a vzdělání, musí být utvářeny podmínky podporující sebedůvěru, rozvíjející emocionální stránku jeho osobnosti a musí být umožněna aktivní účast dítěte ve společnosti.

„Zařízení náhradní výchovné péče má právo zakládat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy i jiná právnická osoba nebo fyzická osoba s výjimkou diagnostických ústavů.“ (Jedlička et al., 2004, s. 307). Prvním ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, kterým v rámci resocializace klient prochází, je diagnostický ústav.

Diagnostický ústav

VOJTOVÁ (in Pipeková, 2006) podotýká, že diagnostický ústav má v celém systému náhradní výchovy své speciální postavení. Diagnostický ústav lze chápat jako instituci, do níž je dítě přijato jenom na relativně krátkou dobu, většinou to nebývá více než 8 týdnů. V diagnostickém ústavu je u dětí realizována komplexní diagnostika, na jejímž základě je dítě umístěno do konkrétních školských zařízení.

JANSKÝ (2004, s. 94) tvrdí, že *„úkolem diagnostických ústavů je v rámci přibližně dvouměsíčního výchovně-terapeutického pobytu dětí zpracovat jejich komplexní diagnostiku osobnosti, vymezit individuální výchovné a vzdělávací priority, včetně doporučení vhodných metod a přístupů.“* Diagnostický ústav má povinnost písemně sdělit odpovědnému orgánu na základě komplexní zprávy nebo vlastních poznatků údaje o dětech, které je možno osvojit, nebo svěřit do pěstounské péče. Základními organizačními jednotkami diagnostických ústavů

jsou výchovné skupiny, které tvoří nejméně 4 a nejvíce 6 dětí. V diagnostických ústavech dle zákona fungují alespoň tři takové skupiny (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Kromě diagnostických vyšetření se během diagnostických pobytů začíná s procesy resocializace. Samozřejmostí je navštěvování interní školy, kde je poskytováno vzdělání dle příslušných vzdělávacích programů. (Procházková In Vítková, 2004).

Diagnostický ústav neplní pouze funkci diagnostickou, ale i kontrolní. Jedlička et al. (2004, s. 308) uvádí: „*diagnostický ústav má právo vyslat do zařízení náhradní výchovné péče ve svém územním obvodu odborného pracovníka. Tento odborný pracovník je oprávněn vstupovat do zařízení náhradní výchovné péče v příslušném územním obvodu za účelem metodického vedení, koordinace a ověřování účelnosti postupů a výsledků při výkonu náhradní výchovné péče.*“

Na základě ustanovení § 5 odstavce 2 zákona č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů má diagnostický ústav povinnost plnit úkoly v návaznosti na potřeby jednotlivých dětí. Mezi tyto úkoly se řadí:

- *„diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,*
- *vzdělávací, v jejich rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možností,*
- *terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,*
- *výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně, podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,*
- *organizační, související s umístováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod, spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,*

- *koordinální, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.“*

MATOUŠEK, MATOUŠKOVÁ (2011, s. 154) dále k umístění a pobytu uvádějí, že *„pobyt v diagnostickém ústavu může být buď nařízen soudem, nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá trojstrannou dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonnými zástupci) svěřence a svěřencem samým. Dobrovolné pobyty jsou využívány málo, naprosté většina svěřenců přichází do ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem.“*

Pokud dítě během zhruba 8 týdenního pobytu v diagnostickém ústavu není umístěno do náhradní rodinné péče, je po provedení komplexních vyšetření v rámci ústavní výchovy umístěno do dětského domova.

Dětský domov

Dětský domov se považuje za jedno ze školských zařízení, kde je prováděn výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Zpravidla se sem umísťují děti ve věku od 3 do 18 let, v určitých případech i osobám zletilým, tedy poté, co je ukončen výkon ústavní výchovy, pokud se připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let. O tomto musí být mezi nezaopatřenou osobou a zařízením sepsána smlouva (Zákon č. 109/2002 Sb.).

„V současnosti dochází k novému jevu, kdy do dětských domovů jsou umísťovány děti z důvodů chudoby, tedy z rodin, které nejsou schopny materiálně zabezpečit potřeby dítěte. Přestože primárním pro umístění bývají sociální důvody, velmi často jsou připojené i problémy osobnostní a výchovné“ (Janský, 2004, s. 94).

Jestliže do „klasických“ dětských domovů jsou umísťovány děti bez výchovných problémů, tzn. z důvodů zdravotních nebo sociálních, v případě dětských domovů se školou se jedná o speciální etopedická pracoviště se zaměřením na vzdělávání dětí a mládeže s poruchou chování.

Dětský domov se školou

„Dětské domovy se školou jsou speciální školská zařízení, určená pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí, které mají závažné poruchy chování, nebo z důvodů aktuálního psychického oslabení vyžadují specifickou výchovně léčebnou péči“ (Janský, 2004, s. 94).

Dětský domov se školou je příspěvková organizace s právní subjektivitou, jehož zřizovatelem je MŠMT ČR. Plní stejné funkce jako dětský domov běžného typu. Organizačními jednotkami jsou stejně jako v dětském domově rodinné skupiny, které bývají tvořeny nejméně 5 a nejvíce 8 dětmi. Lze zde zřizovat nejméně 2 a nejvíce 8 rodinných skupin. Součástí zařízení je škola, v níž jsou zřizovány třídy s maximálním počtem 8 dětí. Dětem je zde poskytováno vzdělání podle příslušných vzdělávacích programů základní školy. „Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochrannou výchovou, jsou-li nezletilými matkami a splňují stanovené podmínky. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvodu pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou“ (Zákon č. 109/2002 Sb., § 13).

Pokud děti poté, co ukončí povinnou školní docházku, nemohou z důvodu přetrvávajících poruch chování vzdělávat ve středních školách mimo zařízení a pokud nebyla zrušena ústavní výchova, jsou děti přeřazeny do výchovných ústavů. (Procházková In Vítková, 2004).

Výchovný ústav

Výchovný ústav je školským zařízením, které zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Jsou sem umísťovány děti od 15 let, u nichž jsou diagnostikovány závažné poruchy chování. „Do výchovného ústavu jsou děti a mladiství umísťováni na základě rozsudku soudu, který jim nařídil ústavní výchovu, na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, nebo po dohodě s rodiči. Ústav poskytuje dlouhodobou péči, jejímž těžištěm je příprava na budoucí povolání“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 155).

Základními organizačními jednotkami bývají výchovné skupiny o počtu 5 – 8 dětí, přičemž lze zřídit 2 – 6 výchovných skupin. Výchovné ústavy mohou být zřizovány samostatně pro

děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, pro děti dle stupně mentálního postižení, pro matky s dětmi nebo pro děti, které vyžadují léčebně výchovnou péči (Zákon č. 109/2002 Sb.).

„Výchovné ústavy jsou specializovaná zařízení pro výkon tzv. ústavní a ochranné výchovy. Jejich skutečným a nikoli pouze manifestovaným pedagogickým cílem by měla být reedukace mravně ohrožených dětí a mládeže. K tomu, aby tuto roli mohly plnit, nezbytně potřebují osobnostně vyzrálý personál“ (Sekera, 2002, s. 8).

1.2 Vývoj jedince vyrůstajícího v dětském domově

V souvislosti s vývojem a výchovou jedince vyrůstajícího v dětském domově je nutno se zmínit také o celkové koncepci transformace institucionální péče v České republice. Právě díky tomu, že není v současnosti dáván až takový zřetel dětským domovům, jakož i ústavní výchově, ale vždy se tato možnost zvažuje až jako poslední, lze mnohé děti uchránit před následky ústavní výchovy v podobě psychické deprivace, jak o ní hovořili Matějček a Langmeier (2011).

Děti, žijící mimo vlastní rodiny, se musí kromě ztráty rodinného zázemí a pevného místa pod nohama vyrovnat se spoustou dalších potíží. Toto vyrovnávání se s absencí, pro většinu lidí samozřejmých věcí a jevů, se může projevovat specifickými příznaky, které nejsou vždy společností pochopeny a přijímány. Tím se jejich životní situace ještě více zhoršuje. Nedostatek mnoha podnětů, ale zejména patřičné lásky a jistoty, se odráží v psychice těchto dětí, a proto se u nich vyskytuje psychická deprivace (Matějček, Langmeier, 2011).

Může mít různé podoby a následky, které si často tyto děti nesou až do dospělosti. Pokud se však tyto projevy identifikují a dítě dostane přiměřenou pomoc, může se deprivace zmírnit nebo dokonce úplně odstranit. Důležité je však její příznaky důsledně rozpoznat (Matějček, Langmeier, 2011). Proto se v této podkapitole budeme věnovat psychické deprivaci, její charakteristice i jednotlivým projevům deprivovaných dětí.

Termín „deprivace“ se poměrně často používá v různých souvislostech. Abychom mohli objasnit příčiny jejího vzniku a blíže se zabývat typem deprivace, kterou trpí děti vyrůstající v dětských domovech, je nejprve zapotřebí stručně vymežit její význam.

LANGMEIER A MATĚJČEK (1974) chápou deprivaci jako psychický stav, který vznikl v důsledku existence negativních životních prožitků, kdy neměl jedinec možnost uspokojovat své psychické potřeby, a to po delší dobu, v minimální míře. S touto definicí se ztotožňuje více autorů (Končerková 1996, Vágnerová 2008).

I když autoři označují deprivaci jako stav, KOLUCHOVÁ (1987) poukazuje na to, že tento stav nelze pojímat jako něco neměnného. Týká se aktuální duševní skutečnosti, vzniklé podnětovým zchudnutím, a právě tento stav se stává základnou specifického chování.

Považujeme za důležité objasnit i některé termíny, které s deprivací úzce souvisí. Pojmem blízkým deprivaci je „frustrace.“ Jde o stav neuspokojení, který je způsoben znemožněním dosažení určitého cíle. Téměř vždy vede k agresivitě, nebo naopak, za většinou agresivních projevů se dá najít frustrace. Reakcí na frustraci může být, kromě agresivity, také únik do světa fantazie (lež), do nemoci. Když je pravděpodobné, že příčinou je frustrace, je třeba odstranit její zdroj, namísto uvažování nad potrestáním za nevhodné chování. Agresivní chování se často neobrací proti původci, ale proti náhradnímu objektu, kterým je většinou slabší jedinec (Zelinková, 2007).

KONČERKOVÁ (1996) upozorňuje na podstatný rozdíl mezi frustrací a deprivací. Vznik frustrace je podmíněn objevením překážky na cestě za dosažením cíle – tedy jsou přítomny podněty, které jsou potřebné k uspokojení určité potřeby. Deprivace vzniká, když se tyto potřeby nenaplní.

LANGMEIER A MATĚJČEK (1974) popisují „deprivační situaci,“ jako konkrétní životní situaci, ve které dítě nemá možnost uspokojit si své důležité psychické potřeby. Vlivem deprivační situace, kterou si už dítě prošlo, bude vcházet i do další podobné situace s pozměněnou psychickou strukturou, kterou uvedení autoři označují pojmem „deprivační zkušenost.“

Mezi dva základní druhy nepříznivého vlivu na děti v rodině se řadí zanedbávání významných potřeb dítěte a ubližování dítěti. U traumatizovaných dětí se rozvíjí syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN) - deprivační syndrom, který popisuje důsledky toho, že dítěti nebyly naplňovány některé základní potřeby (Matoušek 2010).

Koluchová (1987) vymezuje termín „subdeprivace.“ Jde o deprivaci dětí v rodinách s dobrým ekonomickým zajištěním, která vzniká v důsledku chladných vztahů v rodině, špatné pozice

dítěte v rodině, následkem posunuté hierarchie hodnot. Tyto děti často navštěvují psychology s nejrůznějšími problémy. Tento jev se označuje také jako mikrodeprivace.

VÁGNEROVÁ (2008) dodává, že hlavní nebezpečí odhalení subdeprivace je v jejím ztížené identifikovatelnosti a tudíž hrozí, že znevýhodněné dítě včas nedostane potřebnou pomoc. Projevuje se sníženou akceptací rodičů, sníženou empatií k dítěti, sníženou frekvencí interakcí mezi rodičem a dítětem. Deprivace, které je vystaveno dítě vychovávané v omezujícím zařízení, je vícenásobná, např. nedostatek příchodných podnětů, nedostatek příležitostí učit se expozicí, nedostatek příležitostí pro aktivní pohyb v stabilně strukturovaném prostředí (Bowlby, 2010).

Existuje mnoho projevů psychické deprivace, se kterými se každodenně konfrontují vychovatelé, adoptivní, či pěstouni resp. jiné osoby, kterým je svěřena péče o tyto děti. Psychické predispozice jednotlivých dětí, a určitě i nelehké životní okolnosti, ve kterých se ocitli, mají viditelný vliv na jejich prožívání a chování, pro které jsou příznačné určité patologické projevy. Pokusíme se shrnout projevy psychické deprivace, které uvádějí různých tvůrců a nastínit možné důsledky deprivace v dospělosti. Psychická deprivace totiž může mít zřetelný vliv na integraci dětí z dětských domovů do společnosti.

Podle VÁGNEROVÉ (2008) se psychická deprivace projevuje u jednotlivých dětí odlišně. Závisí to na jejich genetických dispozicích, na jejich primární zkušenosti a na možnosti získat určitý náhradní zdroj citové opory.

Závažnost následků traumatu způsobené nesprávným zacházením ze strany rodičů závisí také na dalších okolnostech (Matoušek, Pazlarová, 2010):

- Věk dítěte. Pokud se jedná o děti do šesti let, je třeba počítat s tím, že ještě nemají vytvořené obranné mechanismy ani zdroje pro vyrovnání se s nepříznivou situací. Znevýhodněné mohou být i tím, že přicházejí na svět se závislostí na drogách, nedostává se jim základní péče.
- Intenzita a způsob nevhodného chování vůči dítěti.
- Délka tohoto nevhodného zacházení.

- Záleží též na tom, kdo se k dítěti nevhodně choval. Nemusí to být výlučně jen rodiče, ale je třeba vědět, jakou roli hráli v celkové situaci, jak se k traumatu stavěli, jaká byla jejich péče o dítě.

MATĚJČEK (2005) poukazuje na to, že psychická deprivace se u jednotlivých dětí nejeví stejně, a tudíž se nedá očekávat ani jednotný výsledek nápravných opatření. V životním prostředí dítěte však existuje nabídka pomoci, kterou může dítě svým chováním aktivizovat. Nabídka je tím efektivnější, čím více vychovatel rozumí psychické deprivaci a její zpracování dítětem. Musí být taková, aby nevzbuzovala v dítěti odpor a obranné postoje. Dítě však musí této nabídce vyjít vstříc a přijmout ji.

Psychickou deprivací se podrobněji zabývali psychologové LANGMEIER a MATĚJČEK (1974). O dané problematice vypracovali rozsáhlou studii, ze které dosud čerpají mnozí odborníci, pracující v této oblasti. Pro náš průzkum byly zvláště důležité poznatky o projevech deprivace dětí žijících v dětských domovech. Podle některých typických projevů vyčlenili LANGMEIER a MATĚJČEK (2011) pět typů deprimované osobnosti:

- Typ poměrně dobře přizpůsobený.
- Typ sociálně hyperaktivní.
- Typ sociálně provokující.
- Útlumový typ.
- Typ charakterizovaný náhradním uspokojením citových a sociálních potřeb.

1.3 Výchova dítěte v dětském domově

MATOUŠEK (2007, s. 4) tvrdí, že *„Česká republika je stále na prvním místě v Evropě v počtu dětí ve věku od narození do 3 let umístěných v ústavěch. Je to šest dětí z tisíce. Řada evropských zemí nemá v této věkové kategorii v ústavní výchově žádné děti. Ve všech typech ústavních zařízení vyrůstá nyní v ČR zhruba 20 000 dětí.“* V roce 2002 byl přijat zákon

č. 109/2002 Sb., který dal základy transformaci všech dětských domovů na domovy rodinného typu. To znamená, že děti žijí v rodinných skupinách, jejichž chod je obdobný životu v rodině. Žijí v oddělených bytech, samy se starají o úklid, samy si vaří, do určité míry i samy hospodaří. Děti si v tomto prostředí přirozeně osvojují sociální dovednosti a kompetence, jež je nemožné získat jiným způsobem, než interakcí s vrstevníky v malé sociální skupině. Dohlíží na ně jejich vychovatel, což umožní jejich sociální integraci.

V praxi toto umožnil zákon č. 109/2002 Sb., kdy v § 4 odst. 4-5 se uvádí: *„rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově a v dětském domově se školou. Tvoří ji a) v dětském domově nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, b) v dětském domově se školou nejméně 5 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny, výjimečně je možné zařadit je do různých rodinných skupin, zejména z výchovných, vzdělávacích nebo zdravotních důvodů. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin. Děti se do rodinných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.“*

ŠKOVIERA (2007) hovoří o tom, že prioritou při transformaci by měl být primárně vztah mezi dítětem a vychovatelem, tedy filozofie výchovy nikoliv projektové řešení a uspořádání dětského domova. Ten nebude automaticky lepší jen proto, že vytvoříme jiné prostředí. Rovněž Matoušek (1999, s. 153) k transformaci dětských domovů uvádí, že *„zatím jen málokde je věnována péče supervizi a vzdělávání zaměstnanců. Snížení počtu klientů na jednoho pracovníka automaticky nevede ke změně způsobu práce, není-li pracovník, jak postupovat, není-li proškolen v příslušných dovednostech, není-li alespoň někdy sledován někým k supervizi způsobilým, není-li mu umožněno komunikovat s kolegy na odborných fórech, nemá-li přímý osobní kontakt s obdobnými zařízeními v zahraničí, nemá-li přístup k odborné literatuře, nemá-li možnost prezentovat výsledky své práce a podrobovat je kritické diskusi.“*

Vznik nové instituce ani její deklarovaná transformace neznamenají, že se v ní pracuje kvalitně jinak. Proto je zapotřebí změnit systém práce s klienty, zlepšit vztahy jednotlivých zaměstnanců zařízení, ve smyslu nadřízený – podřízený, tak aby i pracovníci střední kategorie řízení měli možnost se podílet na skutečném rozhodování a kooperaci. (Sekera, 2009).

Ve vztahu ke klientům, k transformaci v ústavní péči, Matoušek (1999, s. 155) uvádí, že *„je třeba prosazovat demokratizaci, zmenšování odstupů mezi personálem a klienty, maximum zodpovědnosti vůči klientům, svépomoc. Ve všech situacích, v nichž je to možné, mají být klienti definováni jako partneři personálu, nikoli jako osoby podřízené či nesvéprávné.“*

Dětský domov dětem poskytuje péči, poskytovanou rodiči, nebo osobami, jimž bylo dítě do výchovy svěřeno rozhodnutím příslušného orgánu. Zákon č. 109/2002 Sb. § 2 odst. 7 uvádí, že: *„dětem a nezaopatřeným osobám je poskytováno plné přímé zaopatření, a to:*

- *stravování, ubytování a ošacení,*
- *učební potřeby a pomůcky,*
- *úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*
- *úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána zákonnými zástupci dítěte,*
- *kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
- *úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.“*

U dětí a u osob, které jsou nezaopatřeny, mají právo na úhradu těchto potřeb podle zákona č. 109/2002 Sb. § 2 odst. 9:

- *potřeby pro trávení volného času a sloužící k rekreaci,*
- *náklady spojené se sportovními, kulturními a uměleckými činnostmi,*
- *náklady na soutěže,*
- *náklady spojené s dopravou k odpovědným osobám za výchovu.*

Posláním dětského domova je tedy výchovně vzdělávací, terapeutická i poradenská péče žákům s nařízenou ústavní výchovou i ochrannou výchovou a současně zajištění kvalitního servisu rodičům těchto svěřenců v podobě poradenských a terapeutických

služeb. Jedná se o rozvoj osobnosti, samostatné rozhodování, spolupráce a zodpovědnost. Matoušek (1999, s. 150) kromě výše uvedeného uvádí, že „*rozvíjení tvořivého potencialu klienta a pocitu vlastní hodnoty má být jednou z hlavních priorit. Ústav by měl být místem, na němž kvalifikovaný personál podporuje rozvoj osobnosti klienta a všech kompetencí. Ústav by měl zajistit výcvik klientů v těch dovednostech, jež zvyšují naději na lepší společenské uplatnění, tj. i na to, že se klient stane na ústavu nezávislým. U těch klientů, u nichž výcvikové programy smysl nemají, by měl personál vidět cíl své péče v kvalitě klientova života.*“

Zábavnou formou, pomocí různých her a následné diskuze jsou děti informováni o všech sociálně patologických jevech, se kterými se ve svém životě mohou běžně setkat. Nejsou jim zde podávány pouze strohé informace, ale především jde o to, aby si děti na věc utvořily vlastní názor a přijali možné důsledky svého rozhodnutí. Během těchto programů se dětský domov také zaměřuje na posílení jejich sebedůvěry, komunikačních dovedností, sebepoznání, tolerance a odpovědnosti za své chování. Dosahování těchto výchovných cílů nenapomohla jenom zmiňovaná transformace, ale i profesionální přístup všech zúčastněných pracovníků. Souhlasíme s VOCILKOU (1999), který tvrdí, že pracovníci dnešních dětských domovů prožívají velkou renesanci péče o děti z dětských domovů. Nejsou zaskočeni vývojovými změnami ani nárůstem požadavků a problémů ve své práci. Právě dlouholetá činnost, bohaté empirické zkušenosti a odborná připravenost jim umožňují zvládat náročné situace, nacházet originální řešení a odhalovat veškeré skryté potence.

Do provozu a chodu dětských domovů jsou zapojeni jak pedagogičtí tak i nepedagogičtí pracovníci. Pedagogickým pracovníkem zařízení se rozumí zaměstnanec, jehož povinností je provádět činnosti vyučovací, výchovné, pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické. Pedagogický pracovník také nesmí být pravomocným rozhodnutím soudu uznán vinným v souvislosti s úmyslným trestným činem. To prokáže výpisem z Rejstříku trestů, který pracovník předkládá před vznikem pracovněprávního vztahu. Mezi pedagogické pracovníky pak řadíme, učitele, vychovatele, speciální pedagogy, psychology, pedagogy volného času, asistenty pedagogů, trenéry a vedoucí pedagogické pracovníky. Zákon č. 563/2004 Sb. v § 3 uvádí, že „*pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje tyto předpoklady: je plně způsobilý k právním úkonům, má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, je bezúhonný, je zdravotně způsobilý a prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.*“

Psychologická způsobilost je zjišťována vyšetřením a prokazuje se před vznikem pracovního vztahu i během trvání pracovního vztahu. Rovněž pokud je na místě důvodná obava o tom, že pedagogický pracovník již nespĺňuje podmínku psychické způsobilosti. V tomto případě ředitel dětského domova nařídí pedagogickému pracovníkovi se podrobit vyšetření z oboru psychologie v přiměřené lhůtě, jinak posudek pozbude platnosti. Psychologický posudek platí 7 let od dne vydání a zakládá se do osobního spisu pedagogického pracovníka. V souladu se zákonem č. 101/2000Sb., o ochraně osobních údajů se na celý spis pracovníka vztahuje mlčenlivost (Zákon č. 383/2005 Sb.).

Nepedagogičtí pracovníci v dětských domovech jsou ti, kteří vykonávají jinou činnost, než je přímá práce s dětmi. Nepedagogický pracovník musí rovněž splňovat kvalifikační požadavky a předpoklady, které jsou stanoveny zvláštním právním předpisem nebo zaměstnavatelem pro výkon povolání. Nepedagogickým pracovníkem může být ten, který nebyl odsouzen pravomocným rozhodnutím soudu za úmyslný trestný čin. Bezúhonnost je prokazována výpisem Rejstříku trestů, který nesmí být starší déle než 3 měsíce. O materiální chod zařízení dětského domova se starají především nepedagogičtí pracovníci. Přípravu celodenní stravy mají na starost pracovníci kuchyně. Úklid, praní prádla, žehlení a opravy provádějí provozní zaměstnanci. Ekonomka spravuje ekonomickou agendu, sociální sféru pak má na starosti sociální pracovník. Jenom přičiněním všech zaměstnanců je zaručen hladký a bezproblémový chod zařízení (Zákon č. 563/2004 Sb.).

Zvláštním zaměstnancem dětského domova je pak ředitel. Jedná se o statutárního zástupce organizace jmenovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Tento má dle zákona č. 109/2002 Sb. vyjmenované práva a povinnosti, jak řídit dětský domov co nejefektivněji. Zastupuje dětský domov navenek. Informace, opouštějící dětský domov jako oficiální vyjádření, musí být podepsány právě jím. Matoušek, Koláčková, Kodymová (2005, s. 271) dále tvrdí, že *„personálu v ústavech není dostatek a v mnoha ústavech není průběžně systematicky vzděláván ani supervidován, pro soustavnou individuální práci s dítětem a jeho rodinou ústavy podmínky nemají.“*

Souhlasíme s KOPŘIVOU (1997), který tvrdí, že v pomáhajících povoláních má kvalita lidského vztahu pracovníka vůči klientovi prvořadý význam. Zaměstnanec dětského domova musí být na tuto roli připraven. Práce v tomto zařízení vyžaduje vstřícnost, důslednost, pevnost a spravedlivost. Musí být schopen ovládat své jednání a emoce. Neméně podstatný je dobrý a vřelý vztah k dětem a ke své práci. Vztah mezi dospělým a dítětem by měl být

přátelský, založený na taktu a úctě ke každému dítěti. Jedním z pracovníků dětského domova je rovněž sociální pracovník.

SHRNUTÍ

V České republice je vytvořena síť zařízení náhradní výchovy, která je však značně roztržštěná. Ačkoliv od roku 2006 probíhá transformace systému péče o ohrožené děti, v tomto případě nedošlo ještě k požadované nápravě. Jednotlivá zařízení, kam mohou být děti umístěny z důvodu jejich nevhodného zázemí v biologické rodině, nebo jejich problémů v chování, příp. pro jejich speciální péči vlivem zdravotního postižení, spadá pod tři ministerstva: Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Od 60. let minulého století však došlo v této oblasti k významné proměně. Zatímco dříve bylo běžné, že se jednalo o velká ústavní zařízení, kdy pod jednoho zaměstnance spadal vysoký počet dětí a také se v zařízení vysoký počet dětí nacházel, dnes jsou dětské domovy pro děti od 3 let rozděleny do tzv. samostatných výchovných skupinek, kterých bývá v každém zařízení min. 3 a jedna skupinka může pojmout maximálně 8 dětí. Proto lze tímto způsobem zachovávat sourozenecké vazby velkých sourozeneckých skupin dětí. Zatímco dříve bývali rozdělováni, dnes mohou zůstat pohromadě. Nicméně i přes vyšší materiální zázemí dětí se jim stále nedostává vhodné psychické podpory. Proto děti umístěné do ústavního zařízení je charakteristické, že trpí tzv. psychickou deprivací.

2. INTEGRACE DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ DO SPOLEČNOSTI

Různé nestátní a nevládní organizace (poradenská centra) pořádají pro děti z dětských domovů víkendové pobyty – skupinové formy práce pro jednotlivé skupiny dětí. Tyto pobyty s dětmi se v průběhu realizace projektů ukázaly být jednou z nejdůležitějších forem práce a psychické průpravy dětí z ústavních zařízení.

Ukázalo se, že děti ve známém prostředí reagují jinak, než když jej opustí. Pro navrhované metody realizace těchto projektů (výchovné, vzdělávací a aktivizační služby a psychoterapie) je nutný pocit důvěry a uvolnění klienta i terapeuta, čehož se v prostorách zařízení dosahuje jen těžko. Proto se na víkendové pobyty jezdí s několika skupinami dětí, nejvíce deseti. Skupiny jsou polootevřené, což není tak úplně ideální způsob organizace skupiny. Náplní je zejména psychoterapie a prvky sociálně-psychologického výcviku.

Sociální výcvik se zaměřuje s ohledem na budoucnost. Téma si určují dospívající klienti sami a jsou probírána formou seminářů, přednášek, skupinových diskusí, nácvikových technik a výjezdů s exkurzemi. Skupinám se zadá téma „Má budoucnost po skončení ústavní výchovy“ – možné problémy a mladí lidé na toto téma volně diskutují. Pořadí nejčastěji vybraných okruhů je (Šance dětem, 2011):

- hledání zaměstnání,
- shánění bydlení,
- samota,
- vztahy a setkávání se s novými lidmi,
- řešení konfliktních situací,
- drogy a jiné závislosti,
- sepsání životopisu,
- vyplnění formulářů na úřadech, složenek,
- založení účtu v bance,

- registrace na úřadu práce,
- návštěva u praktického lékaře,
- cizí - neznámé město,
- finance a hospodaření s nimi,
- přátelé, škola a dokončení a zvyšování vzdělání,
- partnerské vztahy,
- původní rodina,
- minulost (jsem z dětského domova),
- na koho se obrátím v nouzi,
- byl jsem zneužíván či týrán – jak mám odpustit rodičům,
- sociálně slabá rodina,
- kriminální minulost rodičů,
- osiření.

2.1 Vymezení pojmu integrace

Ukazuje se, že u dětí z dětských domovů je důležitá příprava na jejich osamostatnění a žití mimo dětský domov. Jen na základě toho, že se budou setkávat i s běžnými rodinami a budou chápat smysl a význam života v rodině, lze docílit jejich úspěšné integrace ve společnosti. Nicméně je zároveň velmi důležité je podporovat a pomáhat jim, do čehož se musí zapojit také stát.

Uvedená pomoc je velice důležitá a přispívá k jejich začleňování do společnosti, rozvíjení jejich schopnosti vést nezávislý život. Podešva (2007, s. 7) definuje nezávislý způsob života jako *„stav, kdy jsme na živu a máme sociální, politické, ekonomické a kulturní možnosti výběru rovnocenné možnostem nepostížených osob.“*

Pro člověka, vyrůstajícího v dětském domově, je jedním z hlavních cílů jeho života začlenit se do společnosti. Toto začleňování se nazýváme sociální integrací. Abychom objasnili význam tohoto slova, uvede několik definic. V Sociologickém slovníku je integrace „*začlenění jedince do skupiny a jeho akceptování ostatními členy. V užším smyslu zařazování postižených jedinců do majoritní společnosti, snižování hendikepu, dopadu postižení na jeho nositele*“ (Jandourek, 2001, s. 109).

Při integraci jde o začlenění sociálně i zdravotně znevýhodněných nejen do společnosti, ale i do pracovního procesu. Je to jeden z hlavních cílů sociální práce, který se snaží zabránit opaku integrace – sociálnímu vyloučení, které je charakterizováno nedostatečnou účastí jednotlivce, skupin na životě celé společnosti, nedostatečným přístupem ke společenským institucím zajišťující základní blahobyť, ochranu, zdraví i vzdělání (Matoušek, 2008).

Sociální integrace znamená rovnoprávné společenské začleňování do vzdělávacího, pracovního i společenského života všech minoritních skupin. Integrace je tedy z pohledu péče o člověka a jeho všestranný rozvoj ten nejvyšší stupeň socializace. Je tedy zřejmé, že každý jedinec či už zdravý nebo postižený na základě různých okolností, vlivu rodiny a vlastních individuálních odlišností je schopen dosáhnout různé míry socializace (Podešva, 2007).

Rozlišujeme čtyři základní stupně socializace a integrace je z této škály na nejvyšším stupni. Představuje úplné začlenění postiženého jedince do společnosti. Integrace nevyžaduje zvláštní přístupy nebo ohledy přirozeného prostředí, ale předpokládá samostatnost a nezávislost člověka. O něco nižší fáze sociálního začlenění je adaptace. V ní je postižená osoba schopná přizpůsobit se komunitě a společenským podmínkám tak, aby byl akceptován společenským prostředím. Dalším stupněm začlenění je utilita, v které je člověk závislý na pomoci jiných, tedy není samostatný ani přes veškerou terapeutickou péči. Jde jen o sociální upotřebitelnost tohoto jedince. Posledním stupněm, u něhož nelze již hovořit o začlenění, je inferiorita. V této fázi socializace se sociální vztahy vůbec nevytvářejí, jedinec není schopný se postarat o uspokojení svých nejzákladnějších potřeb, je nesamostatná, a proto dochází k segregaci, vyloučení ze společnosti. (Novosad, 2006).

Rozeznáváme také dva základní směry řešení problémů spojených s integrací v současné společnosti. První směr lze nazvat asimilační. Ten chápe integraci především jako výhradní problém minority – osob pocházející z dětských domovů. Jde o splývání menšin s hlavním proudem, která se v rámci integrace musí ztotožnit s identitou majority a podřídí se psaným

i nepsaným normám, hodnotovému systému i chování majoritní společnosti. Druhým směrem je koadaptační, pro který je typické to, že integrace je založena na partnerství, je to společný problém obou skupin lidí. Vytváří se nová hodnota skládající se z hodnot majority i minority. Obě skupiny se vzájemně přizpůsobují a hlavním způsobem postupu v integraci je koadaptace – partnerské soužití majorit a minorit. (Podešva, 2007).

Tyto dva směry odpovídají současné realitě. Asimilační proud v naší společnosti stále převládá, neboť neustále se najde mnoho lidí, kteří se pohoršují nad tím, „co si to ty děcka z dětských domovů dovolují pořádně něco chtít“. Koadaptační směr je novějším, v současné době usiluje o větší akceptaci v povědomí členů majoritní společnosti. Tento přístup se snaží o plnou socializaci člověka a tím se stává budoucím řešením společenských vztahů. Aby byla integrace dětí z dětských domovů možná, je třeba pochopit příčiny jejich odlišností, porozumět jim a tím je přijímat jako každého zdravého člena společnosti. Integrace je vždy dvoustranný proces, který je ovlivněn chováním obou skupin osob vycházející z jejich vzájemných postojů. (Vágnerová, 2004).

Integrace je všeobecně chápána jako základní cíl sociálního začleňování, ale tento stav není trvalý. Je závislý na mnoha vnějších okolnostech, ale i subjektivních faktorech daného jedince. Může dojít k regresi – útlumu a pak nastává dezintegrace. Znovu nabytí ztracené integrace je často obtížné a nazýváme ji reintegrace. (Novosad, 2006).

Uvádí se, že začlenění, integrování člověka, který vyrostl v dětském domově, do společnosti se týká jeho vstupu do světa „běžných“ lidí, do světa práce, s kterým souvisí volba povolání a příprava na něj, vytváření partnerských vztahů i s možností založení vlastní rodiny (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2004).

2.2 Příprava dětí na opuštění dětského domova

Jedním z největších problémů, které s sebou přináší ústavní výchova, je odchod mladých dospělých do běžného života. Ze dne na den se ocitnou ve světě dospělých, kde se musí sami o sebe postarat bez pomoci nejbližších. Musí zvládnout mnoho věcí, které v životě v dětském domově nezažili a které děti vychovávané v rodině snadněji zvládnou. Každým rokem se z dětských domovů do samostatného života zařazuje zhruba 450 mladistvých. Zaměstnanci dětských domovů se snaží připravit své chovance na život mimo dětský domov. Velmi

důležité je mít zpracované následující oblasti, resp. na ně děti z dětských domovů postupně připravovat (Pacnerová a kol.,2012, Janský, 2014):

- spolupráce s psychology při výběru budoucího povolání,
- domácí práce - příprava jídla, úklid, péče o sourozence,
- správné zacházení s financemi - finance jsou ukládány na různé druhy spoření, jsou to peníze na začátek. Všechny děti, během pobytu v dětském domově, dostávají kapesné, aby se naučily správně zacházet s penězi,
- zajištění ubytování - vlastní byty, spolupráce s obcemi, poslední možnost azylové domy, domy na půl cesty, centra sociální pomoci,
- zajištění zaměstnání - brigády, firmy ve městě - sponzoři. Při odchodu dětí z domova, hraje důležitou roli sociální pracovnice, která odchod dětí zajišťuje.

Děti z dětských domovů neznají model fungující rodiny a hůře navazují partnerské vztahy. Odchod do samostatného života je proto pro tyto děti těžší než pro děti odcházející z rodin. Mladí dospělí se musí orientovat ve složitém světě zákonů, předpisů, povinností. Musí si zajistit ubytování, práci, správně hospodařit s financemi. Nemají rodinu, která by je podpořila a pomohla jim. Každý jedinec je velmi silně ovlivněn prostředím, ve kterém vyrůstá. Systém dětských domovů však nedostatečně připravuje mladé na odchod do samostatného života. Významně se v této problematice angažují neziskové organizace (Folda a kol., 2009).

Hlavními problémy spojené s odchodem mladých dospělých z dětského domova jsou tyto:

- bydlení,
- práce,
- nedostatek finančních prostředků,
- přátelé,

- volný čas,
- kriminalita, bezdomovectví, drogová závislost.

Mladý dospělý se má podle ŘÍČANA (2005) v rámci osamostatňování uplatnit v povolání a zařídit si svou vlastní existenci. Druhým významným úkolem je uspořádat si mezilidské vztahy, které se spojují obvykle se vstupem do manželství a hlavním, neméně důležitým bodem mladé dospělosti, je nalezení a vybudování si vlastní intimity.

Velmi důležitý je výběr přátel, kteří ovlivňují život jedince, což má vliv na trávení volného času. Jako u většiny mladých lidí i u odchovance z dětského domova převládá pasivní forma trávení volného času, jako poslech hudby, sledování televize, chatování, nad aktivní formou, jako sport, návštěva kina, čtení. Mnoho mladých lidí tráví čas u počítače, notebooku, což má pozitivní i negativní vliv na člověka. Podle HORSKÉ (2007) internet umožňuje navazovat sociální kontakty i pro jednotlivce, který by jinak trpěl sociální izolací. Odpadají rozpaky, tréma, nevítané mimo slovní projevy komunikujícího. Jak uvádí výše uvedená autorka, elektronická komunikace, je-li správně využita, může vést k vytváření sociálních pozitiv u sociální hůře disponovaných jedinců a stát se nezanedbatelnou podporou pro sociální vazby. Někdy je však lepší méně než více.

Úroveň připravenosti mladých dospělých pro samostatný život je však dle FOLDY a kol. (2009) je nízká, narůstají obavy z opuštění dětského domova, strachu z budoucnosti. Dle zjištěných poznatků k nejoblíbenějším aktivitám ve volném čase patří u mladých lidí v ČR již tradičně poslech hudby, sledování televize a sport. V těchto třech volnočasových prioritách není rozdíl ani mezi dětmi z dětských domovů. Zatímco hudba a sledování televize platí pro všechny věkové a pohlavní skupiny, sportovní aktivity se s přibývajícím věkem snižují.

Nejvhodnějším řešením pro dítě je vlastní rodina, případně příbuzný. Pokud není jiná možnost, může původní rodinu zastoupit náhradní rodina ve formě osvojení nebo pěstounské péče. Pro mnoho dětí je fungující rodina nesplněný sen. Základním cílem je, aby děti vyrůstaly v náhradním prostředí, které je rovnocenné rodinnému.

2.3 Programy integrace dětí z ústavní výchovy do společnosti

Dnes existuje řada projektů a programů, které mají děti z dětských domovů připravit na pobyt ve společnosti poté, co opustí dětský domov. Děti z dětských domovů mají např. možnost zúčastnit se kurzu, který je označen jako „Život na nečisto.“ Celý cyklus kurzů je rozdělen do 4 modulů, které na sebe navzájem navazují (zivotnanecisto.cz, 2016):

- *„modul – téma Domácnost - je zaměřen motivačně. Tým získává pozornost a zájem klientů, učí je sdílet prožitky, otevřít se, pojmenovávat a vyhodnocovat prožité. Klienti se setkávají s novými situacemi, hledají si bydlení v neznámém objektu a podepisují smlouvy. V obměňovaných skupinách zažívají práci. - v týmu, ústřední je téma domácnosti, odpovědnosti a fungování ve společenství. Skupina se zároveň sblíží a kromě praktických činností se zamýšlí nad svým konáním*
- *2. modul – téma Práce - práce a vše související je velmi silné a nosné téma a klienti si odvázejí spolu se silným zážitkem velmi cenné zkušenosti. V rámci kurzu hrají podstatnou roli dramatizace již při jejím získávání (pohovory), nejsilnější je však pracovní zkušenost účastníků a možnost sdílení zkušeností. Kurz vychází především z prožitků v roli zaměstnance. Řeší také vztahy v zaměstnání, v nichž bývá velmi složité odlišení profesních a osobních rolí. I v rámci tohoto kurzu jsou monitorovány reakce klientů pro následnou analýzu. Za námahu, úsilí a zvládnutí nepříjemných zkušeností je tu odměna – mzda (ve formě „kurzovních“ peněz) a možnost ji příjemně utratit. To je ale také příležitost k příkladnému vedení klientů k hospodárnému chování. K tomu slouží i řízení reflexe. Stejně jako na ostatních kurzech nechybí týmové hry a také praktické zkušenosti, zde např. úskalí pracovní smlouvy.*
- *3. modul – téma Odchod z dětského domova a co dál? - třetí kurz je nastavován podle potřeb jednotlivých účastníků. Kromě nabídky sítě služeb po opuštění DD a postupů, jak se zachovat v obtížných situacích, se věnuje posilování klientovy schopnosti orientovat se v sociální síti a schopnosti požádat o kvalifikovanou a fundovanou pomoc. V rámci kurzu se upevňují a zhodnocují i zážitky a návyky z kurzů předešlých. Charakteristickým prvkem závěrečného kurzu je flexibilita týmu a schopnost reagovat na individuální poptávku ze strany klientů.*
- *4. modul – téma Vztahy - ústředním tématem čtvrtého modulu jsou lidské vztahy. Spolu s účastníky se zabývá partnerskými a rodinnými vztahy, zejména pak rodičovstvím*

a dovednostmi potřebnými pro zdárné naplnění těchto rolí. Základní metodou je opět reflektovaný zážitek. Účastníci sdílejí téma vztahů a jejich budování. Tím, co si účastník zažije na vlastní kůži je např. péče o dítě a jeho potřeby. Nezbytnou součástí kurzu je opět nabídka možností pomoci v zátěžových situacích v samostatném životě. Tento kurz je výběrový a účastníci se do něj hlásí sami. Jsou osloveni všichni účastníci z předchozích modulů.“

Vedle nejpálčivějšího problému, jímž je bydlení, je další, velice závažnou otázkou, zajištění zaměstnání. Jak již vyplynulo z dřívějších poznatků, klienti dětského domova, kteří dosáhli zletilosti, mají ukončenou ústavní výchovu, a to dle rozhodnutí soudu. Dětský domov však může s těmito mladými dospělými uzavřít smlouvu, aby zde mohli dále pobývat, a to až do té doby, než ukončí přípravu na budoucí povolání. To tedy mimo jiné znamená do té doby, než ukončí studium na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole (nejpozději však musí pobyt ukončit poté, co dosáhnou 26 let). Po ukončení pobytu zletilí klienti odcházejí do původní rodiny nebo jim je ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí poskytována pomoc při zajištění ubytování a zaměstnání (ubytovny, domy na půli cesty, azylové domy, startovací byty). Po opuštění zařízení je jim též poskytována poradenská pomoc, a to v případě, kdy musí řešit obtížné životní situace (Jánský, 2014, Pacnerová a kol, 2012).

K ukončení pobytu v zařízení je dětem poskytována dle jejich skutečných potřeb věcná pomoc nebo peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 tisíc korun. Většina dětí má také založen účet, na který jsou jim ukládány jejich peníze (výživné, mzda, sociální příspěvky, atd.). Mladí dospělí tedy dostanou při odchodu z dětského domova nějakou finanční hotovost, jenže jejich život se najednou zásadně liší od toho, který znali dosud. Najednou není nikoho, kdo by jim řekl, co a kdy mají dělat, kdo by je vedl. Toto může být možná jeden z důvodů, proč se po odchodu z dětského domova obrátí na své biologické rodiče, kteří je přivítají, ubytují a postarají se o ně. Ale jen do té doby, dokud neutratí všechny finanční prostředky, které mladí dostanou při odchodu z dětského domova na své osamostatnění (Jánský, 2014).

V mnoha případech o ně pak biologická rodina ztrácí jakýkoliv zájem. Tady potom nastává riziko, že se obrátí na různé lidi, kteří je mezi sebe přijmou a tím jim dají najevo falešný zájem a pocit důležitosti, kterým jim chybí. Načež se nejčastěji dostávají do patologických skupin, jako jsou bezdomovci, zloději, prostitutky, prostituti nebo drogově závislí. Musíme si uvědomit, že i přes transformaci dětských domovů dětem stále chybí pocit, že jsou pro někoho důležité, že je o ně skutečný zájem. Příliš velké množství lidí, pohybujících se kolem

nich, je naučí slepě se vázat na kohokoliv a důvěřovat každému, kdo projeví i ten nejmenší zájem o cokoliv, co se jich týká (Pacnerová a kol., 2012).

Další chybějící část v životě dětí v dětském domově je mužský vzor často pro chlapce, což vyplývá ze skutečnosti, že většina zaměstnanců dětského domova jsou ženy. Po opuštění dětského domova potom skoro každý dospělý muž je pro ně autoritou a někým, komu bezvýhradně důvěřují. Proto není nejmenším problémem ze strany např. biologického otce, strýce, ještě v den opuštění dětského domova dostat od mladého dospělého celý příspěvek na osamostatnění. Pokud se o útratu financí nepostará rodina, postará se o to sám mladý dospělý. Náhle je svobodný, dostane do rukou peníze a může si s nimi dělat, co chce. Toto samozřejmě souvisí s prací sociálních pracovníků v dětských domovech, kteří mají povinnost vypracovávat dětem umístěným v dětském domově individuální plán rozvoje osobnosti dítěte, kde by měla být uvedena i práce na jeho osamostatnění se (Pacnerová a kol., 2012).

V těch lepších případech spočívá práce s mladým dospělým v tom, že sociální pracovník mu vyhledá ubytování i práci. No a často se stává, že i vzhledem k téměř ideálnímu startu do života zůstanou nakonec evidovaní na úřadu práce a bez stálého bydlení, samozřejmě i bez finančních prostředků (Šance, 2011). Je potřeba zamyslet se nad tím, či je takováto práce s klientem vhodná, když za něj všechno vyřídí sociální pracovník. Určitě není, domnívám se, že nejdůležitější prvek v práci s klienty dětských domovů je právě spolupráce a spoluzodpovědnost, pak by si toho určitě více vážili a možná by se snažili si to udržet.

Pro lepší začlenění do života, aby neskončili na okraji společnosti, je potřebná hlavně spolupráce všech institucí, které jakýmkoliv způsobem zasahují do života dítěte v dětském domově, či odcházejícího mladého dospělého. Jejich úsilí může částečně ulehčit vstup do reality. Není jednoduché říci, jak jednoznačně řešit situaci mladých dospělých a jejich ohrožení chudobou. Je jednoduché se stát bezdomovcem, když nemáme nikoho, kdo by nám opravdu pomohl, když nemáme vzdělání, se kterým by se mohlo umístit na trhu práce, a nikdo nás nenaučil samostatně žít. Jednou částí cesty, jak pomoci bývalým „domovákům“ žít plnohodnotný život, je zřízení „domovů na půl cesty“. Myslím, že je potřebné zamyslet se nad celkovým systémem umístění dětí do dětských domovů, následnou prací s nimi, tvorbu individuálních plánů rozvoje osobnosti dítěte, přípravou na osamostatnění se a samozřejmě už nad vzpomínanou spoluprací všech institucí.

Dále mohou pomáhat dětem z dětských domovů různé neziskové organizace. Nezisková organizace „Spolu dětem“ vyzývá firmy, aby nabízely dětem z dětských domovů různé typy brigád. Pro děti starší 15 let jsou brigády a pracovní praxe nejučinnější pomocí v přípravách na odchod z dětského domova a osamostatnění. Děti z dětského domova se nejvíce zajímají o praxi v učebním oboru a o práce - brigády. Již uvedená nezisková organizace, „*kteřá jako součástí svého projektu „Postav se na vlastní nohy“ zřizuje profesní fondy pro firmy, jež chtějí dětem v ústavní péči nabídnout brigádu, praxi či finanční podporu*“ (novinky.cz, 2012).

Cílovými skupinami tohoto projektu jsou mladí lidé z dětských domovů, a kteří se nacházejí ve věkové skupině 16-21 let. Také by se mělo jednat o děti, které budou v dohledné době opouštět dětský domov. Prováděny jsou různé vzdělávací aktivity, přičemž následně dochází k procvičování získaných znalostí v praxi. Mladí dospělí by si měli posílit znalosti, dovednosti a rozvíjet se po osobní stránce. Jak je dále uváděno ve Výroční zprávě organizace Šance dětem (2011, s. 28): „*projekt má za cíl komplexně posílit samostatnost mládeže a připravit ji na životní situace, které bude muset po odchodu z dětského domova řešit. Vzdělávací bloky projektu jsou rozděleny na 6 hlavních témat – zaměstnání, bydlení, finanční hospodaření, partnerské vztahy a rodina, plánování životních kroků, etiketa. O prázdninách si účastníci zkouší najít a odpracovat brigádu.*“

Jak je dále v článku uváděno, firmy mají prostřednictvím tohoto projektu možnost podpořit konkrétní děti, u nichž je vykázan zájem o vzdělávání. Firmy tímto způsobem také umožňují dětem, aby jim byly zakoupeny pracovní pomůcky, které uplatní ve svém studovaném oboru. Peníze z finančních fondů jsou také použity na úhradu přihlášek do autoškoly, neboť jak je organizací uváděno, udělat si řidičský průkaz je nejčastějším přáním dítěte z dětského domova. Brigády lze u dětí, které budou opouštět dětský domov, považovat za velice účinný nástroj pomoci a podpory. Díky nim se mohou naučit přijmout odpovědnost za svou pracovní činnost. Také tím poznají, jakým způsobem fungují vztahy na pracovišti. Praxe, kterou na brigádě získají, je pro ně cenná právě do budoucna, a to tehdy, když budou hledat stálou práci. Peníze, které si mladí dospělí na brigádě vydělají, jsou pro ně velkou motivací. Důvodem je fakt, že mohou posílit vlastní sebedůvěru. Vedením dětského domova může být oceněno to, že v nich získaná odměna umožní rozvinout schopnost vnímání hodnoty peněz (novinky.cz, 2012).

Kromě výše uvedeného projektu jsou však v České republice realizovány i další. Lze představit např. projekt Patron. Jeho vznik podpořili experti – organizace Liga otevřených

mužů (LOM) a Múzy dětem. Jak je dále na webových stránkách uváděno Patron (2016), „V projektu je podporována schopnost mladých mužů vyrůstajících v zařízeních náhradní výchovy ve věku 17 – 21 let začlenit se do společnosti, včetně získání a udržení si zaměstnání. Patroni vytváří mladým mužům často chybějící model pozitivního mužského vzoru, předávají jim své zkušenosti a jsou jim podporou při vstupu do běžného života. Projekt je realizován v cyklech. V této chvíli jsou tyto cykly roční. Na počátku každého cyklu jsou ze zájemců o patronství vybráni našimi experti vhodní patroni. Pro tyto patrony se uskuteční třídní školení, na kterém se podrobně seznámí s celým projektem, s pravidly patronského doprovázení a dojde k jejich přípravě na zvládnání situací, které mohou při doprovázení nastat. V průběhu celého projektu pak je patronům nabízena supervize.“

SHRNUTÍ

Děti, které žijí v dětských domovech, jsou svým způsobem izolovány od okolního světa a nemají příliš reálnou představu o tom, jak to ve skutečnosti v životě chodí. Proto je také úkolem zaměstnanců, aby děti na tuto situaci začali připravovat, což se palčivě týká zejména dospívajících od 15 let. Zpravidla děti opouštějí domov v 18 letech, kdy dosáhnou zletilosti (tak, jak to uvádí zákon). Je však možné, a to se souhlasem ústavního zařízení, aby zde pobývaly delší dobu, nicméně pouze za předpokladu, že se soustavně připravují na budoucí povolání na střední či vysoké škole (tuto možnost lze však využít nejpozději do 26 let). Kromě toho, že by zaměstnanci měli své svěřence připravit na osamostatnění se v dospělém životě, věnují se této problematice také četné neziskové organizace. Dnes kromě toho existuje řada konkrétních programů či projektů, které jsou zaměřeny na vyšší osvojení si schopností a kompetencí, které dětem z dětských domovů umožní lépe se integrovat do běžné společnosti.

3. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY VOJÁKŮ A DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Největší společnou akcí vojáků z 601. Skupiny speciálních sil Prostějov a dětí z Dětského domova v Prostějově je víkendový kemp na srubovém táboře Hamry. Dům dětí a mládeže Prostějov spolu s vojáky uspořádalo již 15. ročník. Je to víkend plný akcí, soutěží, tvoření, her a adrenalinu. Vojáci poskytují všem ubytování, jídlo a spacáky a děti mají k dispozici celý výcvikový areál. Děti si vyzkoušely jízdu na kolech a koloběžkách, střelbu ze vzduchové pušky, hod granátem na cíl, slaňování. Byla provedena ukázka vojenského výcviku, kde si děti vyzkoušely např. pořadovou přípravu, maskování a tichý přesun skupiny v lese, nebo například i rozebírání a skládání samopalů.

Za nepříznivého počasí byly připraveny dílničky, kde děti kreslily, vystříhovaly a tvořily obrázky foukacími pery. Také byla připravena stezka odvahy strašidelným lesem. *„Měla jsem strach, ale teď už se nebojím, protože v lese žijí jen zvířátka a ty dětem neublížíš a bojí se víc než já,“* svěřila se nám jedna z účastnic noční stezky.

Ve velké oblibě je i táborový oheň, u kterého se zpívalo a hrálo na kytaru. Samozřejmě nechybělo opékání špekáčků, nebo pravý kotlíkový vojenský guláš. Starší děti se bavily na diskotéce, která končila po půlnoci.

Tato akce se těší velké oblibě mezi dětmi. Vojáci jsou rádi, že mohou tato setkání pořádat, protože to má velký společenský význam. Děti se seznámí s brannou problematikou a vyzkouší si pobyt v přírodě. Vzájemně se seznamují a učí se mezi sebou komunikovat. Děti z běžných úplných rodin pak vnímají děti z dětského domova v jiném světle.

„Po dobu pobytu zde na Hamrech jsme neměli s našimi svěřenci žádný vážný problém. Zřejmě toto prostředí na ně působí pozitivně,“ svěřila se s úsměvem jedna z vychovatelek z dětského domova.

Přes všechna pozitiva a význam, která tato akce má, to má však i svá úskalí. *„Je zvláštní doba. Děti zájem mají, ale nejsou dospělí, kteří by byli ochotni ve svém volném čase a zadarmo, nad rámec svých povinností věnovat se dětem a vychovávat je. A tak se to mnohdy ke všem dětem nedostane. Přitom to nechce tak moc,“* posteskl si jeden z dřívějších hlavních

koordinátorů této akce Michal. „*Myšlenka je skvělá, servis a zázemí úžasné a zájem instruktorů a dětí rovněž velký,*“ dodal.

Další větší akcí vojáků je tradiční vánoční setkání. Děti si pro vojáky z 601.skss a spřátelených rodin připravily vystoupení. Na začátku setkání tedy děti předvedly pásmo svých vystoupení, kterým byl zpěv, tanec a recitační vystoupení. Poté proběhlo předání dárků dětem a také děti obdarovaly své hosty.

Tyto akce jsou o přátelském posezení a o vzpomínání na historii spolupráce dětského domova a vojáků i genezi vztahů jednotlivých jedinců k domovu jako takovému (www.601skss.cz/archiv).

4. Výzkumné šetření

Každý mladý dospělý by měl být v centru pozornosti po celou dobu přípravy na osamostatnění a stejný význam bychom měli klást na jeho schopnosti v oblasti praktické, emocionální i interpersonální vycházející z holistického přístupu.

Práce ve výzkumné části zkoumá problematiku integrace mladých dospělých z dětských domovů do společnosti, předmětem výzkumu bude sociální realita, specifické jevy problémové situace, sociální události a sociální problémy jednotlivých účastníků výzkumu v procesu jejich vývoje. Zároveň také bude moci být poukázáno, jak má na děti z dětských domovů vliv pořádání společenských volnočasových aktivit.

Předmětem výzkumu je sociální jev, kterým je proces osamostatnění mladých dospělých (adolescentů) v podmínkách dětského domova. Zkoumavý jev jsme analyzovali pomocí složek přípravy, které jsme si definovali jako schopnosti integrace mladých dospělých do společnosti.

4.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak probíhá proces osamostatňování dětí v podmínkách Dětského domova v Prostějově a jaké jsou schopnosti integrace do společnosti u těchto mladých jedinců.

S ohledem na výše uvedený cíl byly stanoveny také cíle dílčí:

- Zjistit, jak probíhá proces přípravy na osamostatnění pomocí definovaných složek přípravy dětí v podmínkách dětského domova.
- Zkoumat, co negativně ovlivňuje proces osamostatnění v podmínkách dětského domova v samostatné skupině.
- Popsat, jak výchovní pracovníci ovlivňují proces osamostatnění dětí z dětských domovů.

- Analyzovat, jak se děti z dětských domovů, ale i jeho pracovníci staví k realizaci volnočasových aktivit vojáky.
- Zjistit, jaký přístup k mladým dospělým je efektivní pro získání schopnosti integrace v podmínkách dětského domova.

Definovali jsme si také následující průzkumné otázky:

- Jaké jsou schopnosti integrace mladého dospělého nabyté v procesu osamostatňování v podmínkách dětského domova rodinného typu?
- Jaké metody a prostředky využívají výchovní pracovníci a příp. také neziskové organizace či dobrovolníci, za účelem sociálního začleňování mladých dospělých? Jakého významu nabývá vztah mladý dospělý – výchovný pracovník?
- Jaký model práce s mladými dospělými kopíruje potřeby těchto jedinců v podmínkách dětského domova a zohledňuje holistický přístup? Jsou do tohoto modelu práce začleněny také volnočasové aktivity s rodinami dětí vyrůstající ve svých biologických rodinách?

Pro výše uvedené průzkumné otázky jsme si definovali složky přípravy v procesu osamostatnění mladých dospělých v podmínkách dětského domova v samostatné skupině.

MATOUŠEK (1999) označuje dětský domov jako znevýhodněné prostředí, kde nemají mladí dospělí dostatečně rozvinutou emocionální stránku osobnosti, absentuje pocit zodpovědnosti za sebe samé a tyto osoby nemají osvojené schopnosti potřebné pro úspěšnou integraci do společnosti. Za tyto schopnosti se považují především praktické činnosti, odpovědnost za svěřené finanční prostředky a schopnost navazování interpersonálních vztahů s vnějším světem.

Složkami přípravy v procesu osamostatnění by měly podle MATOUŠKA (1999) být:

- Samoobslužné schopnosti: osobní hygiena, stravování, zdraví, pohlavní život.

- Praktické dovednosti: finanční gramotnost, sestavení rozpočtu, nakupování, vaření, úklid.
- Interpersonální dovednosti: navazování formálních a neformálních vztahů, včetně sexuálních vztahů.
- Sebeúcta: vážit si sám sebe, dívat se na sebe bez rozpaků a předsudků.
- Vzdělávání a zaměstnání: plánování dalšího vzdělávání, podpora pozitivního pokroku a kulturní znalosti, dovednosti.

Vytvořili jsme si také několik bodů, pomocí kterých, jsme analyzovali zkoumaný jev:

- Analyzovali jsme intervence vychovatelů a instituci dětského domova.
- Zjišťovali jsme, jaké metody práce využívají vychovatelé při práci s dětmi.
- Zkoumali jsme význam vztahu dítě a výchovný pracovník.
- Zjišťovali jsme, jaké jsou profesionální kompetence zaměstnanců dětského domova, kteří pracují s mladými dospělými.
- Zjišťovali jsme možnosti vychovatelů v podmínkách dětského domova, jak je navazován vztah mezi vychovatelem a dítětem.
- Analyzovali jsme možnosti realizace volnočasových aktivit ze strany vojáků (což je jedna z jejich mimopracovních činností).

4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina

Za účelem zpracování dat jsme použili kvalitativní metodu výzkumného šetření z toho důvodu, že umožňuje nahlížet na jevy a procesy v jejich hloubce a šířce. Uskutečnili jsme tedy podrobný průzkum, který se věnuje faktorům, příčinám, procesům, a zkušenostem mladých dospělých (adolescentů), které formoval proces socializace v podmínkách dětského domova.

Zkoumali jsme vztahy výchovného pracovníka a dítěte, mladého dospělého, které proces osamostatnění ovlivňují. Provedli jsme analýzu orientovanou na proces osamostatnění mladých dospělých, vycházeli jsme z holistického přístupu a nahlíželi na zkoumanou problematiku jako celek, tvořený z jednotlivých částí, které spolu navzájem souvisejí.

Analyzovali jsme příčiny, následky, asociace, které nám umožňovali získat pohled na případ jako na celistvou entitu. Požadované výstupy by se nedaly měřit kvantitativní metodou. Výstupy z rozhovorů a zúčastněného pozorování, jsme pomocí analýzy zapracovali do případových studií. Zúčastněné pozorování nám umožnilo hluboký popis a analýzu zkoumaného jevu, pomocí kterého bylo vidět možnosti, nabývání schopností v rámci integrace mladých dospělých v podmínkách dětského domova, které bylo přirozeným prostředím zkoumaného objektu.

Rozhovor je dle ŘÍČANA (2010) přirozená psychologická metoda, která je zdánlivě nejsnadnější, protože když se chceme o lidech něco dozvědět, tak je nejjednodušší se jich na to zeptat. Tato představa je však mylná, neboť umění vést rozhovor, psychologické interview je umění, které se člověk učí celý život.

„Interview, neboli metoda rozhovoru je výzkumná metoda založená na komunikaci a interakci mezi respondentem (respondenty) a výzkumníkem, tj. na přímém dotazování a zjišťování faktů, postojů a motivů u zkoumaného jedince. Celý průběh rozhovoru a jeho výsledky závisejí na vzájemném, interpersonálním vztahu výzkumného pracovníka a zkoumaného jedince.“ (Čábalová, 2011, s. 104).

Pozorování nás vedlo k bližšímu přiblížení ke zkoumanému jevu a postupně se nám tak otevíraly vnitřní perspektivy pro správné pochopení tohoto složitého procesu. Naše pozornost se soustředila na výzkumný problém, kterým byl proces osamostatnění mladých dospělých v podmínkách dětského domova a s tím související možnosti integrace dětí z dětských domovů - adolescentů.

Pozorování je vědecká a psychologická metoda, která patří mezi základní a nejobecnější disciplíny. *„Spočívá v záměrném, cílevědomém, systematickém a plánovitém vnímání vnějších, objektivních projevů jedince či sociální skupiny (objektu pozorování) pozorovatelem (subjektem pozorování) a v evidenci pozorovaných jevů.“* (Pauknerová, 2006, s. 55)

Zúčastněné pozorování umožnilo citlivě zachytit a následně zaznamenat neobvyklé události, které byly použity při exploraci témat, které by nemohly být předmětem rozhovoru. Opakovaně jsme vstupovali do terénu, abychom získávali nová data, kladli jsme si nové otázky, na které jsme se snažili odpovědět, až pokud se nám nepodařilo tyto otázky dostatečně zodpovědět.

Pomocí strategie pružných a systematických případových studií, hloubkového rozhovoru a zúčastněného pozorování jsme se zaměřili na jednotlivé situace, analyzovali jsme složky přípravy na osamostatnění, které jsme si definovali jako schopnosti integrace mladých dospělých do společnosti v procesu osamostatňování v podmínkách dětského domova.

Studium spisové dokumentace jsme si zvolili pro porozumění důležitým aspektům problematické oblasti v komplexních situacích sociálního života, protože nejvhodněji zachycuje průběh událostí a umožňuje zaměřit se na přítomný zkoumaný jev, proces osamostatnění v rámci reálného kontextu. Pozornost jsme také věnovali jednání a interakcím sledovaných jedinců a procesů v daném prostředí dětského domova. Spisová dokumentace obsahuje zejména osobní údaje dětí, jejich rodičů, údaje o výchovných poměrech dětí, záznamy o jednání s rodiči nebo jinými osobami, písemná vyhotovení rozhodnutí soudů, orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů.

HENDL (2005) uvádí, že případová studie má výhodu v tom, že se může výzkumník věnovat jen danému případu, což mu zároveň umožní, aby jej poznal do hloubky. Je totiž zcela přirozené, že jsou pozorovány vlastní a mnohdy odlišené projevy různých lidí. V rozhovorech jsou zakomponovány kombinace všeho, co existuje, a jak na danou věc respondent pohlíží. Za pomoci pozorování je možné zjistit, co se v dané realitě děje. Za pomoci pozorování je navíc možné, aby byla výzkumná zpráva doplněna o popis prostředí.

Rozhovory budou uskutečněny se třemi typy respondentů, a to s dětmi z DD ve věku od 15 let, dále s ředitelem DD v Prostějově a s vojáky zajišťující koncept volného času dětem z dětských domovů.

Při vyhodnocování otázek byl vytvořen jednotný koncept procesu, jak je v Dětském domově v Prostějově celkově zajištěn proces integrace a příprava na osamostatnění se mladých dospělých po opuštění dětského domova. V závěru je uveden význam volnočasových aktivit dětí z DD ve spolupráci s Armádou.

4.3 Analýza získaných dat

Průzkumný vzorek tvořilo celkem 10 mladých jedinců – dětí z dětského domova, u dvou z nich bylo podrobně zkoumáno, jak zvládli stanovené kategorie schopností, směřující k jejich integraci do společnosti. Součástí praktické části bakalářské práce bude také realizace kvalitativního šetření. Důvodem je skutečnost, že na základě rozhovorů s různými respondenty je možné získat hlubší pohled do zkoumané problematiky. Jména respondentů jsou smyšlená z důvodu ochrany dle zákona č. 101/2000Sb.

Kategorie předpokládaných dovedností:

Pro zpracování případových studií byla **vybrána dívka IVETA**, která prošla socializací v rodinné formě dětského domova, kde žije od svých pěti let. Iveta byla odebrána ze své biologické rodiny v lednu 2002 pro špatné sociálně ekonomické podmínky rodiny. Matka a její nový partner nedokázali zajistit dítěti potřebné podmínky vlastními silami. Biologický otec neprojevil o dítě zájem. Žili bez příjmu v zahradní chatce, bez základního hygienického vybavení v odlehlé části hlavního města. Iveta byla umístěna do dětského domova v Prostějově. V současnosti má 19 let, navštěvuje třetí ročník střední zemědělské školy, studuje obor kynologie. Má ráda zvířata, přírodu, knihy o vesmíru a zvířatech. Největší radostí je pro ni její pes, deseti měsíční fenka. Ráda s ní chodí na procházky a na cvičiště, kde ji učí poslušnosti. Měl jsem s ní možnost navázat kontakt, jakožto dobrovolník v tomto dětském domově, a to v průběhu srpna roku 2014 a 2015.

Dobu navázání prvního kontaktu považuji za přiměřenou, vzhledem k tomu, že jsem byl pro Ivetu cizí člověk. Po více než dvou letech intenzivního kontaktu byla schopna a ochotna s námi spolupracovat.

Jedním z hlavních kritérií při výzkumu byla otevřenost a upřímnost, která byla zajištěna naší vzájemnou spoluprací.

Druhým mladým dospělým je ADAM, má 18 let, žije v dětském domově od narození, biologická matka neprojevila o dítě zájem, proto byl Adam umístěn do kojeneckého ústavu. Ve 4 letech věku mu diagnostikovali ADHD. Jako čtyřletý byl přemístěn do pěstounské péče, z níž byl v 7 letech vrácen zpět do samostatné skupiny, neboť svou aktivitou narušoval fungování celé rodiny. Je poměrně živý, hyperaktivní a temperamentní, dělá několik činností

současně a těžko se soustředí. Má rád zvířata a sport. Od 12 let se věnuje atletice. Poprvé jsme se setkali na sportovním dnu Dětského domova organizovaném dobrovolníky a vojáky z prostějovské posádky.

Při analýze dat jsme vycházeli z holistického přístupu na osobnost mladých dospělých v dětském domově, tento pohled nám umožnil vidět souvislosti v procesu osamostatňování jako celku a zároveň poukazuje na jednotlivé části, které jsou složkami přípravy na osamostatnění. Tyto jsme si definovali jako schopnosti integrace mladých dospělých.

Dítě, mladý dospělý je podporován při formování své budoucnosti směrem k samostatnosti, spolehnouti se na sebe a integrování do společnosti. Dítě, mladý dospělý má přístup ke vzdělání a dostává možnost získat dovednosti potřebné pro život a vytvořit si hodnotový žebříček. (Evropské standardy kvality pro pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodiny).

Dítě, mladý dospělý je podporován v rozvíjení sebeúcty. To mu umožňuje cítit se silným a bezpečně se poprat s životními obtížemi. (Evropské standardy kvality pro pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodiny).

Následují naše vlastní poznatky, které jsme zjistili při analýze odpovědí na jednotlivé otázky, studium spisové dokumentace a vlastním pozorování fungování dětského domova v Prostějově. **Uvádíme vždy kategorii schopností tak, jak jsou zajišťovány v Dětském domově.**

a) samoobslužné schopnosti:

Stravování je v samostatné skupině stanovené na týden dopředu, podle jídelníčku vyhotoveného dítětem. Iveta a Adam dostávali peníze na stravu týden předem. V oblasti nakupování, připravování stravy, vaření jídla a vyvážené stravy není dostatečná příprava. Iveta ani Adam si nedělali kalkulaci rozpočtu předem, vařilo se ne častěji než 2 krát týdně. Chyběla jim motivace k přípravě jídla a vaření, neuměli si připravit seznam potravin a nakoupit vyváženou stravu. Většinou kupovali majonézový salát, sladkosti a pečivo. V rámci přípravy na vaření kupovali stále tytéž potraviny, většinou kuřecí maso a rýži. Upravovali si je jednoduše a rychle na přírodní způsob. Absentovali u obou zeleninová jídla, luštěniny a polévky. **Adam** často na počátku týdne utratil veškeré peníze a poslední dva dny

býval hladový. **Iveta** se snažila nákup potravin přizpůsobovat dennímu rozpočtu, ale často jí to nevycházelo a poslední dny bývala hladová. Adam rád chodil nakupovat stejně tak i Iveta.

Iveta nerada připravovala stravu pro sebe samu, chyběla jí motivace, když neměla pro koho vařit, ráda vařila spolu se sestrou Evou, když Eva vařila, Iveta většinou uklízela kuchyni. **Adam** nerad vařil. Peněžní částka na den na stravu je pro mladého dospělého nízká, nepokrývá potřeby mladého dospělého a nedává možnost stravovat se hodnotně a vyváženě. V dětském domově chybí podpora zdravého stravování, motivace k vaření formou inovativních přístupů, kurzů vaření, vzorů a osobností z této oblasti.

b) finanční gramotnost:

Dětský domov organizuje mladým dospělým přednášky na téma finance, úvěry, a to prostřednictvím neziskových organizací, uskutečňuje se formou přednášky 5x v průběhu šesti měsíců. Na přednášky **Iveta** nechodila ráda, vyjadřovala nezájem k obsahu přednášky, nedávala pozor, protože byla unavená, nevyspalá. Po dvou týdnech neuměla zreprodukovat, o čem přednáška byla. Když dostala výplatu za brigádu cca. 3000 Kč, peníze utratila na oblečení pro sebe, stravu pro psa a sladkosti. Založila si na podnět sociálního pracovníka spořicí účet v bance a každý měsíc si tam odkládala sumu 500 Kč na letní dovolenou, chtěla by jet k moři.

Adam stejně jako Iveta absolvoval školení na téma finance a úvěry, ačkoliv to také považoval za ztrátu času. Vzal si telefon na paušál a faktury mu měli chodit elektronicky. Po dvou měsících mu operátor zrušil poskytování služeb pro neplacení faktur a dal pokutu. Adam uvedl, že zapomněl na platbu, faktury v elektronické poště si nevšiml. Podpora a učení ekonomického uvažování mladých dospělých v rámci osobního přístupu ze strany vychovatelů absentovala.

Finanční poradenství skupinovou formou je dobře zastoupeno neziskovými organizacemi, které provádějí akreditované vzdělávání mladých jedinců. Chybí forma osobního přístupu a zjišťování aktuálních potřeb mladého člověka a potřeba řešení konkrétních finančních problémů v podmínkách dětského domova.

c) vzdělávání:

Vzdělávání bylo u mladých dospělých ze strany vychovatelů podporováno a stavěno do popředí přípravy na osamostatnění. Nejčastější otázka vychovatele směřovala na školu

a plnění školních povinností, vychovatelka Ivetu nemotivovala, jen zjišťovala, zda byla ve škole a zda se učila, nezajímala se o to, co se ve škole učila a jak to Ivetu bavilo, co ji nejvíce zajímalo. Nezajímala se o to, zda konkrétnímu učivu rozuměla a zda nemá problém učivo pochopit.

Iveta se připravovala na vyučování, kdy byla motivovaná dobrovolnicí, když spolu probírali učivo, tehdy byla aktivní, vysvětlovala, co se naučila a co jí dělá problém pochopit. Projevovala iniciativu ve škole se přihlásit k odpovědi. Příští rok bude Iveta maturovat, podle denních zápisů se jí nechce učit, učení se nevěnuje. Podle jejích slov, když ji školní učivo baví, nemusí se ho učit vůbec a velmi dobře si ho z výkladu zapamatuje. Nepřemýšlí nad vysokou školou, po maturitě by chtěla jít pracovat a později by chtěla, jako její kamarádka, podnikat, chtěla by vlastnit zvířecí farmu.

Adam chodí do školy rád, nejvíce se těší na sportovní přípravu a na atletické závody, kdy může být s učitelem. Matematiku chápe hůře, když měl doučování, bavila ho. O vysoké škole teď nepřemýšlí, chce doručovat poštu, jako poštovní kurýr a jezdit na kole a chce se stále účastnit atletických závodů.

Poradenství v oblasti vzdělávání pro mladé lidi v dětském domově absentuje, chybí osobní přístup poradce, vychovatele, zjišťování individuálních potřeb mladého dospělého a plánování dalšího studia nebo pracovního zařazení a rozvoje schopnosti. Toto má v dětském domově v kompetenci sociální pracovník, který dítě osobně nezná, nemá k němu blízký vztah a přichází s dítětem, mladým dospělým do interakce pouze, když řeší konkrétní situaci, většinou problémovou.

d) zaměstnání:

Iveta chodila na brigádu do supermarketu, nedělalo jí problém zvládat pracovní pozici pokladní. Je praktický typ, manuální a technické činnosti dělala ráda a je v nich důsledná. Práci brala jako zdroj příjmu, byla motivovaná, že si může koupit, co potřebuje.

Adam brigádně pracuje stejně jako Iveta v pokladně v supermarketu, ale nelíbí se mu to, protože koordinátorka nikdy není spokojená, říká mu, že je pomalý a měl by nablokovat více položek. Adam chce být rychlejší a nevzdává se, stále tam chce pracovat, nehledá si novou brigádu.

Neziskové organizace vykonávají vzdělávání v podmínkách dětského domova v oblasti přípravy na budoucí zaměstnání, přijímací pohovor a úpravu zevnějšku při přijímacím pohovoru skupinovou formou. Poradenství v konkrétních situacích, hledání práce, brigády absentuje, od mladého dospělého se očekává, že na základě absolvovaného kurzu už nepotřebuje individuální pomoc, nezohledňují se individuální charakteristiky typu prostředí vhodného k typu mladého jedince pro perspektivu úspěšnosti a spokojenosti do budoucna. Stejně pro perspektivu stability pracovního zařazení a pozice do budoucna.

Schopnosti mladých dospělých v podmínkách dětského domova v oblasti osobní hygieny byly velmi dobré, pořádek ve svém pokoji, údržbu šatstva a osobní hygienu vykonávala **Iveta** pravidelně. Byla čistotná, pořádek dělala ráda a udržovala v čistotě i sebe a své okolí.

Adam byl v domově často trestán za nepořádek ve svém okolí, když si ho neudělal, nemohl jít na trénink. Nerad uklízí, nerad pere a věší prádlo z pračky, nejráději je, když za něj pořádek udělá Eva, Ivetina sestra, někdy mu vyhoví. Vzhledem k prioritě vychovatele, kterou je dodržování pořádku a osobní hygieny, je tato schopnost u Ivety dobře vypěstovaná. Adam nerad uklízí a nesnaží se to zlepšit.

e) péče o zdraví:

V oblasti péče o zdraví přistupovala **Iveta** zodpovědně, dávala si na sebe pozor, dokonce i při menším zranění vyhledala pomoc pro ošetření. V případě akutního onemocnění navštívila dorostovou lékařku a léčila se podle instrukcí lékaře. Tato schopnost péče je dobře vybudována, stejně i u **Adama**.

f) partnerský a pohlavní život:

V oblasti partnerského a pohlavního života, nebylo v dětském domově propracováno dostatečné poradenství, vzhledem k tomu, že šlo o intimní oblast mladých lidí, nebyla tato komunikována s vychovatelkou, ke které neměla Iveta důvěru. Partnera Iveta zatím nemá, ani jej nevyhledává, při příležitosti seznámení, se bála, stáhla se a odmítla setkání. Partnera i dítě by do budoucna chtěla, ale až když bude mít své bydlení. Spoléhá se do budoucna jen na sebe, chce mít vlastní bydlení, ne společné s partnerem.

V oblasti partnerských vztahů není v dětském domově pro mladé dospělé žádná podpora, individuální ani formou skupinové osvěty. Tato schopnost u Ivety nebyla osvojena. **Jak Iveta, tak i Adam měli strach z navázání nového vztahu.**

Adam měl přítelkyni, teď nemá, dívky ve škole se mu líbí, ale společné procházky považuje za ztrátu času, raději jde na trénink, nebo se účastní závodů. Z nevědomosti a strachu z neznámého se vztahu vyhýbal.

g) interpersonální vztahy:

K vychovatelům si **Iveta** udržovala odstup, neměla vztah s osobou, která byla pověřena její péčí, ostatním vychovatelům se vyhýbala, nedůvěřovala jim. Díky zkušenostem z minulosti, kdy se cítila velmi osamělá. V minulosti nechtěla chodit na společné oslavy, odmítla i vlastní oslavu 17. narozenin. Nechodila na akce s dětmi z domova, styděla se za to, že je z dětského domova. Ráda chodila se psem na cvičiště s dobrovolnicí, z počátku bývala Iveta plachá a nejistá, ale jak postupně poznávala lidi a prostředí, začínala být uvolněnější, zapojila se do rozhovorů o psech, všichni na cvičišti věděli, že kynologii studuje, proto ji tam považovali za významnou budoucí odbornici.

Zpočátku nekomunikovala s jinými lidmi, se kterými se setkávala při procházkách se psy v místě jejího bydliště, dětského domova. Postupně začala komunikovat a setkávat se každý večer se psy venku. Před měsícem se přihlásila na autoškolu na střední škole, kterou navštěvuje. Nedělalo jí problém jít za zástupkyní školy a zjistit vše potřebné, stejně navštívila personální oddělení a koordinátora, když se jí zpozdlila výplata mzdy z brigádnického pracovního poměru. Díky psovi, pracovnímu poměru a prostředí ve škole začala aktivně navazovat interpersonální vztahy s vnějším světem. Vztahy s příbuznými, její matkou podporovala kurátorka, která pravidelně mapovala vztahy a frekvenci setkání Ivety s biologickou matkou. Iveta si vytvářela podpůrnou síť osob, které byly blízko jejich zájmů, hlavně přes svého psa. Ve škole měla nejlepší kamarádku.

Podmínky, které vytváří dětský domov v oblasti navazování interpersonálních vztahů jsou omezeny na vztahy uvnitř instituce. Podporu vztahů s vnějším světem kladně ovlivňuje spolupráce s kurátorkou a dobrovolnicí.

Adam nedůvěřuje dospělým v domově, má vztah s učitelem, jiné vztahy neudržuje. Byl nejistý, když měl jít vyřizovat nový paušál na mobilní telefon, chtěl to mít rychle za sebou,

nepamatoval si, co mu řekli v kanceláři operátora, byl ve stresu. Je nejistý na závodech, s nikým nemluví, jen s učitelem a jedním spolužákem. Mimo dětský domov a svou školu nemá vybudovanou žádnou podpůrnou síť. Vhodná by tedy byla do budoucna podpora osobnosti a sebevědomí, která navazování vztahů stimuluje.

Z důvodu minulých negativních zážitků a emocionálního narušení byla sebeúcta Ivety málo rozvinutá. V dětském domově nebylo poradenství zaměřené na to, aby si začala cenit samu sebe a mohla se tak dívat na své zkušenosti bez pocitu studu. Postupně, jak získávala zkušenosti, poznáváním nových lidí, kteří jí dávali pozitivní zpětnou vazbu, se její sebedůvěra a sebeúcta začala budovat, a to postupně novými vědomostmi a zkušenostmi, které získávala v oblasti svého oboru a v práci, jejím oceňováním.

Adam má v důsledku předchozích negativních zážitků velmi nízký pocit sebeúcty, zlepšuje se to, když se dobře umístí na závodech a obdrží ocenění od učitele. Osobní přístup sociálního poradce může v této oblasti výrazně pomoci budovat sebeúctu.

Analyzovali jsme také intervence vychovatelů, ředitele a vojáků v dětském domově při zajišťování volnočasových aktivit, i při běžném fungování dětského domova. Zjišťovali jsme, jaké metody práce využívají, respektive nevyžívají vychovatelé při práci s mladými dospělými. Zkoumali jsme význam **vztahu, dítě – výchovný pracovník.**

Výchovní pracovníci v dětském domově postupovali podle interní normy, vydané dětským domovem za účelem samostatného hospodaření v samostatných skupinách na příslušný rok. Výchovní pracovníci v oblasti podpory schopnosti integrace mladých dospělých do společnosti vedli mladé jedince směrem k zajišťování chodu oddělení, ve smyslu samostatného hospodaření, administrativy podkladů a evidence pro vyplácení financí na stravování, udržování pořádku ve společných prostorech, péče o svěřený inventář drobného majetku.

Službu jednající vychovatel zapisoval do odkazového sešitu pro ostatní vychovatele, jaké činnosti mladý dospělý během jeho přítomnosti dělal, o čem spolu komunikovali, jaké bylo jeho chování a nálada. Vychovatel v rámci snahy udržovat pořádek na oddělení během jeho služby děti podněcoval k aktivitě a rozděloval pracovní činnosti, kterými byly většinou společné nakupování, úklid a vaření.

Osoby pověřené péčí o dítě jsou předtím, než převezmou odpovědnost za náhradní péči o dítě, pečlivě vybírání a školení. Jejich vzdělávání je nepřetržité a mají profesionální podporu s cílem zajistit všestranný rozvoj dítěte, mladého dospělého. (Evropské standardy kvality pro pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodiny).

Vychovatel používal metody a techniky směrem k navázání vztahu s dětmi. Podle svých schopností a dovedností může použít metody a techniky poradenské intervence, navázat vztah s mladým člověkem. Je běžné, že mladí dospělí s vychovatelem hovoří o svých problémech, vyhledávají ho, nebo se mu naopak vyhýbají.

Vychovatel s **Ivetou** často hovoří individuálně, setkání však nepodněcoval svým přístupem a projevem. Během interakce se vychovatel zaměřoval na respektování pořádku a pravidel na oddělení, jejichž plnění důsledně vyžadoval. Jiná vychovatelka nereflektovala potřeby Ivety a nenavazovala komunikaci směrem k jejím aktuálním potřebám, nezajímala se o prožívání a pocity mladého člověka. Nezajímala se o to, co ji evidentně trápilo a nad čím dlouho přemýšlela. Neviděla, co tím Ivetě působí a jaké reakce její chování vyvolává. Požadovala poslušnost a spolupráci a vyvíjela tlak. Při odmítnutí vykonat příkaz projevovala vztek a často Ivetě vyhrožovala, že za chvíli ji stejně skončí ústavní péče, že se jí konečně zbaví. Také ji řekla, že může být ráda, že je v dětském domově. Nevyužívala poradenské techniky, které byly vhodné k navázání vztahu, lámání ledů, ventilace, posilování, povzbuzování.

Adam měl dva roky vychovatelku, která ho měla na starosti, ale neměli spolu blízký vztah. Adam by s ní rád pohovořil o svých problémech a snažil se s ní komunikovat, ale pak přestal, protože mu domlouvala za jeho nepořádek a nepustila ho ven. Když byla v kuchyni, nerad tam chodil, nedovolila mu vařit, zamykala před ním kuchyni, odůvodnila to tím, že dělá velký nepořádek a neumyje dobře nádobí.

Při přípravě mladých dospělých v podmínkách dětského domova absentuje osobní přístup, v roli osobního sociálního poradce, který dokáže navázat blízký a důvěrný vztah s jedincem.

Podle Evropských standardů kvality pro pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodinu „*osoba pověřená náhradní péčí o dítě, mladého dospělého věnuje dítěti, mladému dospělému individuální pozornost, usiluje o získání si důvěru a porozumění.*“

Poradenský vztah umožňuje fungování spolupráce, nastoupení procesu učení, posílení sebeúcty, a postupného nabývání schopností integrace mladého jedince pro efektivní

poskytování sociální služby formou základního sociálního poradenství a specializovaného sociálního poradenství mladým dospělým v podmínkách dětského domova. Stejně chybělo používání motivace, postrádáme schopnosti a dovednosti vychovatele směřované k technikám, které podporují učení a schopnosti integrace dětí.

V dětském domově se také neprovádí výcviky, aby vychovatelé uměli používat techniky navázání vztahu a komunikace s mladými dospělými. Neuměli také podpořit děti ke spolupráci při fungování oddělení ani najít motivací podílet se na řešení svých problémů. Potřebné jsou výcviky výchovných pracovníků v navazování vztahů s mladými jedinci, zvládnutí poradenských technik, povzbuzování a pozitivní zpětné vazby.

Vychovatelé neměli potřebné kompetence na práci ve skupině, proto se skupinou mladých dospělých nepracovali. Nevyužívají skupinovou dynamiku, která by podporovala soudržnost skupiny, nezvyšovaly vzájemnou citlivost. Vychovatelé neposkytovaly reflexe ani zpětnou vazbu, pro uvědomění vlastního řízení a zvyšování sebeúcty.

Přikládáme důležitost vytvoření stabilního vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Stabilita vztahu dítěte, mladého dospělého a vychovatele je stejně důležitá jako ostatní faktory podporující schopnost integrace mladého dospělého. Pod dobrou kvalitou náhradní péče rozumíme takovou péči, která znamená kontinuitu, pocit bezpečí, poradenský přístup a podporu mladého dospělého během odchodu z dětského domova.

Výchovným pracovníkům chyběly dovednosti a profesionální schopnosti pro snižování emocionálních zranění a porozumění dospívajícím dětem. Často byli přetěžováni správnými činnostmi ohledně samostatného hospodaření skupin. Nedostávají podporu ve formě vzdělávání výcviků a přístupů k dítěti, mladému dospělému. Stereotypní dlouholetou činností ztráceli nadhled, citlivost a pochopení problému případu dítěte, pochopení jeho chování, nehledali důvod proč je to tak, proč se tak chová. Hodnotili dítě bez znalosti, jak jejich reakce na dítě působí a co v jeho chování změní a jakým směrem.

Často postupovali na základě vlastních zkušeností, zkrácených a neodborných přístupů. Profesionální kompetence výchovného pracovníka během výzkumu byly v sestavování plánu péče a individuálního plánu, péče o dodržování pořádku a chodu oddělení samostatné skupiny. Individuální plány dělali jeden krát měsíčně podle jedné předlohy pro všechny děti, mladé dospělé, ne více než na jednu stranu formátu A4. Neposoudil potřeby dítěte za účelem přípravy efektivních opatření pro následný proces péče.

Zjistili jsme, že v podmínkách dětského domova zcela absentuje pozice sociálního poradce, osobního sociálního poradce mladému dospělému, který by na základě zhodnocení individuálních potřeb vypracovával plán činnosti, individuální plán a doprovázel mladého člověka v procesu integrace do společnosti.

Zkoumali jsme význam vztahu dítěte z dětského domova a vojáků 601. skss a jejich rodin. Z výsledků z rozhovorů s vojáky vyplívá, že tento vztah dítě z dětského domova kontra voják je jednoznačně prospěšný pro všechny zúčastněné strany. Děti z dětského domova si podle vojáků těmito společnými aktivitami upevňují své sebevědomí, mají pocit sounáležitosti s okolím a rozvíjejí si umění a techniku komunikace s cizími a někdy zcela neznámými lidmi. „Je dobře rozeznatelné, které dítě je s námi na společné akci poprvé a kdo je již starý mazák“, říká jeden z příslušníků 601.skss. Právě delší spolupráce a častý kontakt s těmito dětmi přináší své ovoce, vždyť letos o prázdninách to bude již 16. ročník akce Hamry. To je právě úkolem našeho společného snažení – odbourávání bariér, falešných předsudků a stavění mostů, pomocí vzájemné komunikace, her a lidského přístupu.

Mladí dospělí z dětského domova ve vojácích vidí pozitivní mužský vzor, který jim chybí a s vlastního přesvědčení chtějí tento vzor následovat. Je zajímavé pozorovat změny chování u některých dětí, kdy z problémového a vzdorovitého dítěte se při společném setkání stává pohodový jedinec. To je také hlavní myšlenkou společných akcí – jít příkladem a být vzorem těmto dětem.

Z jiného rozhovoru se můžeme dozvědět o výchovném působení na děti samotných vojáků a jejich manželek. Děti z úplných rodin si ani zdaleka neuvědomují, jak těžkou startovní pozici do života mají děti z dětských domovů. Vždy nejde jen o základní materiální zabezpečení, jakou je bydlení, strava a ošacení, ale hlavně je znát, že i přes veškerou snahu pracovníků dětského domova je na „domovácích“ znát touha po úplné a plně funkční rodině. Právě proto vojáci berou své rodiny na tyto společné akce, aby se naučily vzájemnému porozumění a toleranci a také, aby děti vojáků pochopily, že vyrůstat ve funkční a úplné rodině není pro každé jiné dítě samozřejmé.

4.4 Závěr výzkumného šetření

Zjistili jsme schopnosti dětí v definovaných oblastech přípravy. V oblasti nabývání sebeobslužných schopností v dětském domově chyběla osobní podpora, poradenství v oblasti zdravého stravování, motivace pro vytvoření zájmu k přípravě jídla formou inovativních přístupů, kurzů vaření, vzorů a osobností z této oblasti.

Zdraví a pohlavní život, schopnosti v oblasti péče o zdraví byly v podmínkách dětského domova na dobré úrovni, pokud jde o základní hygienu, vychovatelé důrazně tuto oblast podporovali od začátku pobytu v dětském domově. V oblasti pohlavního života a prevence před pohlavním onemocněním chybělo v dětském domově poradenství, mladí lidé se v důsledku nevytvoření vztahu s vychovatelem neměli na koho obrátit v této intimní oblasti.

Schopnosti v oblasti financí byly vytvořeny na základní úrovni, a to formou nezážitkové výuky. Byly směřovány do šířky pro nabytí rozhledu o bankovním světě a úvěrech. Chyběl osobní přístup poradce, pro zjišťování aktuálních potřeb mladého dospělého, nebyla uspokojena potřeba řešení konkrétních finančních problémů, sestavování rozpočtu a hospodaření s financemi, podpora ekonomického uvažování v podmínkách dětského domova zcela absentovala.

V oblasti vzdělávání chyběla motivace, jedinci se neradi učili, což souvisí s tím, že jejich schopnosti rozvoje a vzdělávání nebyly stimulovány ani vhodně podporovány. Poradenství, osobní přístup, oceňování a povzbuzování směrem k dalšímu vzdělávání bylo nedostatečné.

Na základě získaných dat se domnívám, že i přesto, že děti jsou v dětských domovech na odchod do běžného života připravovány vcelku obsáhle a kvalitně, jak svými vychovateli a dalšími pedagogickými pracovníky, tak i v rámci různých nadačních projektů, jde především o poznatky teoretické. Děti se učí, jak si vystačit s financemi, jak si najít zaměstnání, jak vést domácnost, najít si bydlení a podepsat podnájemní smlouvy, na co si v nich dát pozor, jak to bývá v partnerských vztazích, aby si poradili s rodičovstvím a péčí o dítě, aby znali síť služeb, které jim po odchodu z dětského domova pomohou a kde oni sami mohou žádat o kvalifikovanou a fundovanou pomoc a další a další důležité věci, které ale v praxi a běžném životě umí využít jen z malé části.

Ačkoli se připravují na odchod z dětského domova, stále jsou ještě chráněny jeho zdmi, a proto odpovědi, které ony v rozhovorech uváděly, jsou, dle mého názoru, velmi naivní, realita všedního, každodenního života je poněkud jiná. Uvádí, že se moc nebojí obstarání si

bydlení a starostí o domácnost a ani si nedělají velké starosti s hledáním zaměstnání a uplatnění se v jejich řemesle. Jenomže najít v dnešní době zaměstnání v oboru svého vyučení už není tak snadné.

Většina pracovních míst, kde stačí základní vzdělání či vyučení je za minimální mzdu, přičemž náklady na bydlení a obživu, ošacení atd. jsou mnohonásobně vyšší. Nebojí se ani odchodu z dětského domova, protože si o něj slibují jistou míru svobody. Pracovníci DD jim pomohou, v rámci jejich možností, se zajištěním bydlením a zaměstnání, ale dokážou si toto, ve světě všelijakých lákadel, možností a svobody, udržet? Jediné z čeho mají děti po odchodu strach je finanční stránka. Uvědomují si, že pokud nebudou mít peníze, např. protože nemají zaměstnání, přichází i o bydlení. V horším případě se ještě zadluží, začnou se živit „nečistým“ způsobem a mohou skončit jako pachatelé trestných činů ve vězení nebo a jako bezdomovci.

Aby se děti po odchodu z dětského domova mohly zapojit do každodenního běžného života bez větších problémů, je třeba jim pomoci, protože jejich představy a následná skutečnost jsou dvě naprosto rozdílné oblasti. Z dotazníků vyplývá, že děti se odchodu do vlastního samostatného života nebojí, jenže tyto jejich názory jsou značně zkreslené a naivní a realita každodenního života je úplně jiná.

Zjistil jsem také, jak se děti a ředitel Dětského domova v Prostějově staví k realizaci volnočasových aktivit. Zde především ředitel uváděl, že se jim pořádání těchto aktivit osvědčilo a děti tyto aktivity vítají.

Pozitivní vliv na psychiku dětí a na rozvoj jejich komunikačních dovedností má také nemalý vliv spolupráce Dětského domova v Prostějově a 601. Skupiny speciálních sil. Podle vychovatelů děti vidí ve vojácích své pozitivní vzory a upevňují si svou morálku. Kladný vliv na výchovu dětí z dětského domova má i vzájemná interakce mezi nimi a rodinami vojáků, kde při společných aktivitách bouráme bariéry, odhazujeme veškeré předsudky a to samozřejmě napomáhá k pozdějšímu vstupu těchto dětí do společnosti a napomáhá jejich lepší integraci.

Závěr

Cíle bakalářské práce byly naplněny, podařilo se mi popsat systém integrace dětí z dětských domovů do společnosti. Prostřednictvím výzkumného šetření jsem analyzoval schopnosti integrace dětí v podmínkách dětského domova. Zjišťoval jsem, jak probíhá proces přípravy na osamostatnění v podmínkách dětského domova, co negativně ovlivňuje proces osamostatňování a jaké jsou profesionální kompetence výchovných pracovníků. Rovněž jsem se zaměřil na realizaci volnočasových aktivit, které zde realizuje Armáda ČR.

Problematika sociálního začleňování dětí z dětských domovů a proces osamostatnění mladých dospělých je závažný sociální jev, který souvisí s podmínkami socializace dětí a mladých dospělých vyrůstajících v dětských domovech.

Při zpracovávání bakalářské práce jsem do ní vkládal vlastní osobní zájem a vlastní angažovanost v této oblasti s cílovou skupinou dětí i v budoucnu. V teoretické části jsem poukázal na legislativní oblast zajišťování náhradní výchovy, zmapoval jsem, co je předmětem koncepcí a strategií do budoucna na základě, kterých pokračuje proces transformace dětských domovů.

Pojednal jsem také o aspektech, faktorech a příčinách, které podmiňují a doprovázejí kvalitní péči o mladé jedince v dětských domovech. Snažil jsem se na základě rešerše odborné literatury zjistit, co znamená pojem integrace a jakým způsobem je v současnosti provázána s přípravou dětí na samostatný život po odchodu z dětského domova.

Snažil jsem se též porozumět procesu osamostatnění v podmínkách dětského domova a vidět aspekty života mladých lidí, hledal jsem souvislosti a z holistického pohledu se snažil porozumět jejich myšlení a citění.

Případové studie jsem vypracoval na základě dokumentů vypracovaných odborníky a zúčastněného pozorování, které probíhalo během mé dobrovolnické praxe v dětském domově. Zpracoval jsem dvě případové studie mladých dospělých ve věku 19 let a 18 let, kteří prošli socializací v samostatné skupině dětského domova. V těchto studiích jsem se zaměřil na analýzu jednotlivých složek přípravy, které jsem nazval schopnosti integrace mladých dospělých do společnosti. Pomocí strategie případových studií a zúčastněného pozorování jsem analyzoval jednotlivé složky přípravy na osamostatnění.

V dnešní době existuje mnoho organizací a projektů, které pomáhají dospívajícím dětem, které vyrůstají v dětských domovech, na jejich cestě k vlastnímu samostatnému životu a snaží se tímto způsobem usnadnit co největšímu počtu dětí začlenění do společnosti po odchodu z dětského domova po dosažení zletilosti či po ukončení studia. Přestože je dětem ukazována realita všedních dnů a navozovány různé životní situace, do kterých se mohou děti dostat, v dětském domově jsou chráněny jeho zdmi a mnohým tato příprava a modelové situace připadají zbytečné. V běžném životě, který je značně odlišný, si pak mnozí sáhnou až na samé dno. Jejich naivita, týkající se obav a strachů z odchodu z dětského domova, se projevila i v odpovědích v rozhovorech.

Závěrem lze říci, že teoretické poznatky byly shrnuty do jednotného a jednoduššího celku a provedené vlastní šetření odhalilo, že ačkoli je mnoho lidí, kteří se aktivně podílejí na přípravě dětí na odchod z dětského domova do každodenního běžného života, děti na tento přechod a s ním spojené problémy připraveny nejsou.

Seznam odborných zdrojů

Legislativa

Primární prameny

Evropské standardy kvality pro pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodiny.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/2004-563>

ČESKO. Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/2005-383>

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2010. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Monografie

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORSKÁ, Elena. *Medzinárodný marketing*. 1. vyd. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2007. ISBN 978-80-8069-938-3.

JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

JEDLIČKA, Richard et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Diagnostika a rehabilitační psychická deprivace*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KONČEKOVÁ, Luba. *Poruchy psychického vývinu*. 2. vyd. Prešov: Univerzita P.J.Šafárika, 1996. ISBN 80-88697-30-1.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 3.dopl. vyd. Praha: Avicenum, 1974.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-174-3.

PACNEROVÁ, Helena, Adéla ZELENDA KUPCOVÁ a Jan ŽUFNÍČEK a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6.

PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PODEŠVA, Libor. *Manuál zaměřený na integraci osob se zdravotním postižením do společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1629-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie: příručka pro studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

SEKERA, Ondřej. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-728-1.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004 dotisk. ISBN 80-7184-929-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4.rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÍTKOVÁ, Marie a kol. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů*. 1. vyd. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.

Odborné články

SEKERA, Július. Interpersonální chování vychovatelů. *Vychovávateľ*, 2002, roč. 47, č. 9, s. 6–9. ISSN 0139-6919.

Internetové zdroje

Čtyři moduly kurzu „Život nanečisto.“ *Život nanečisto* [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://zivotnanecisto.cz/projekt.html>.

Dětem z dětských domovů pomohou brigády. *Novinky.cz*[online]. 2012[cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kariera/270348-detem-z-detskych-domovu-pomohou-brigady.html>.

FOLDA, J. a kol. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: situační analýza*[online]. 1. vyd. Praha: SOS dětské vesničky Česká republika, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf>.

Historie SOS dětských vesniček. *SOS dětské vesničky*[online]. 2016 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/historie/>.

O projektu. *Patron*[online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://ipatron.cz/o-projektu/>.

SPOLU DĚTEM. *Výroční zpráva Spolu dětem o.p.s. 2010*[online]. 2011 [cit. 2016-04-09].
Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/files/spoludetem - vyrocní zprava 2010.pdf>.

601 Skupina speciálních sil. *601. skss* [online]. 2016
Dostupné z: <http://www.601.skss.cz/archiv/>.

SEZNAM PŘÍLOH:

PŘÍLOHA č. 1: Přepis rozhovorů - děti z dětských domovů

PŘÍLOHA č. 2: Přepis rozhovorů - vojáci 601.skss

PŘÍLOHA č. 3: Přepis rozhovoru s ředitelem DD v Prostějově

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Obrázek č. 1: Moje dcera na společném setkání s dětmi z Dětského domova v Prostějově.

PŘÍLOHA č. 1

Přepis rozhovorů - děti z dětských domovů

1. Jak Tě dětský domov připravuje na dobu, kdy opustíš dětský domov?

Chlapec – 16 let

„Domov nás připravuje myslím dostatečně. Po celý rok máme možnost účasti na besedách s pracovníky různých profesí, kde nám vysvětlují potřebnost a užitečnost každé práce. Také nás navštěvují kamarádi, kteří již opustili dětský domov a přináší své zkušenosti ze života.“

Dívka – 16 let

„Náš domov se snaží nás připravovat na budoucí samostatný život po celou dobu našeho pobytu a po opuštění DD, máme otevřené dveře a možnost přijít pro radu a pomoc. Jsme vedeni k samostatnosti, učí nás zvládat konfliktní a náročné situace. Také jsme vedeni k tolerantnosti vůči odlišnostem, odsuzujeme rasismus, xenofobii a nesnášenlivost mezi lidmi. Dětský domov pro nás zřizuje také mnoho zájmových kroužků a výukových programů.“

Dívka – 17 let

„Příprava zahrnuje celou oblast činností a dovedností, které nacvičujeme a učíme se je zvládat. Mezi tyto schopnosti například patří: stoprocentně zvládat péči o svou osobu, samostatně uvařit oběd, nakoupit, umět hospodařit s penězi, zvládat základy finanční gramotnosti, znát hodnotu peněz a hospodařit s nimi. Učíme se samostatnosti. Samostatné návštěvy lékaře, návštěvy bank, úřadů a samostatné vyřizování záležitostí na všech úřadech.“

2. Vnímáš dětský domov jako místo, které Tě může připravit na život v běžné společnosti? Rozveď konkrétně – jakými činnostmi do DD činí.

Chlapec – 16 let

„Ano, náš domov mě připravuje dobře na budoucí život. Učí nás pečovat o sebe a o své zdraví. Také se učíme, jak se vhodně oblékat a pečovat o svůj oděv. Vychovatelé nás vedou

k pořádku a samostatnému úklidu. Učíme se vařit a nakupovat z kapesného. Navštěvujeme úřady. Také se účastníme různých exkurzí a kurzů.“

Dívka – 16 let

„Myslím si, že v dětském domově jsme dostatečně připraveni na další život v dospělosti. Jsme vedeni k samostatnosti, pěstujeme si smysl pro povinnost a odpovědnost. Pomáháme slabším. Známe nebezpečí zneužívání alkoholu, cigaret a drog. Máme besedy o zdravém životním stylu a o zdravém stravování. Učíme se samostatně vařit, nakupovat, uklízet a hospodařit s penězi.“

Dívka – 17 let

„Dětský domov pro nás dělá dost na to, abychom se mohli později osamostatnit. Záleží ovšem na každém jedinci, jakou má odpovědnost a chuť se podílet na těchto aktivitách. Učíme se vzájemné spolupráci, úctě a toleranci žít společně s jinými lidmi. Vychovatelé v nás rozvíjí zdravé sebevědomí a umění uplatnit se. Osvojujeme si návyky a chování v různých životních situacích pomocí hraní her. Učí nás orientaci ve veřejných institucích, vyplňování formulářů, orientaci na úřadech, umět využívat internet při hledání pracovních příležitostí.“

3. Jak přistupuješ k volnočasovým aktivitám, které DD v Prostějově uskutečňuje ve spolupráci s vojáky?

Chlapec – 16 let

„Na vojáky se vždy těším, je to zábava a mohu se na chvíli cítit jako voják, protože mohu střílet ze vzduchovky, lézt na laně, dělat oheň. V budoucnu bych chtěl být voják.“

Dívka – 16 let

„Mám ráda společné setkávání, hlavně v období vánoc, kdy jsem se těšila na dárky pod stromeček od vojáků. A mám ráda atmosféru, když jsme hráli na kytaru a zpívali koledy. Teď už sama pomáhám připravovat naše společné akce, které probíhají každý rok na Hamrech. Tam mám také ráda hraní a zpěv u táboráku.“

Dívka – 17 let

„Na tyto aktivity se těším, jako každý z našeho DD. Vždyť je to příjemné zpestření, jsme mimo areál DD v pěkném prostředí. Každý si tam najde to svoje. Někdo se zajímá o vojenskou techniku, jiný hraje společenské hry nebo jenom hovoří s jinými lidmi. Je zajímavé se seznámit s rodinami vojáků a dozvědět se nové věci. Jsem za to ráda.“

4. Jakými způsoby dětský domov v Prostějově podporuje starší děti k osamostatnění se?

Chlapec – 16 let

„Vychovatelé v rámci dobrovolné činnosti ve svém volném čase rozšiřují nabídku zájmových kroužků, které rozšiřují nabídku standardní péče. Vychovatelé se účastní vedení v pracích, které souvisejí s vedením vlastní domácnosti. Děti se zdokonalují v pracovních činnostech, které využijí v dospělosti.“

Dívka – 16 let

„Jsme podporováni v tom, být soběstační a uživit sebe i svoji rodinu. Starší děti se pomocí modelových situací učí řešit situace z běžného života. Vychovatelé jsou jim nápomocni při výběru jejich povolání, které vybírají podle jejich schopností a manuální zručnosti.“

Dívka – 17 let

„Jsme připravováni na budoucí život pomocí různých podpůrných vzdělávacích programů, které zahrnují rozvoj osobnosti, sociální dovednosti, komunikativnost, finanční gramotnost a hospodaření s penězi a svěřeným majetkem. Je to celková příprava pro život a pro budoucí povolání.“

5. Uved', jak si představuješ svůj další život poté, co opustíš dětský domov. Máš již konkrétní představu?

Chlapec – 16 let

„Já bych chtěl mít svou vlastní rodinu, dobré zaměstnání, které by mne bavilo. Chtěl bych se stát vojákem. Také vlastnit svůj pěkný byt a auto.“

Dívka – 16 let

„Budu kadeřnicí a časem bych chtěla svůj kadeřnický salon. Ráda bych cestovala po světě a založila rodinu. Bydlet chci v domku někde na vesnici.“

Dívka – 17 let

„Chci si doplnit vzdělání a věnovat se své kariéře. Práci budu hledat ve státní správě, protože si myslím, že to je jistota. V budoucnu si chci koupit byt a najít životního partnera. Na děti zatím nepomýšlím.“

PŘÍLOHA č. 2

Přepis rozhovorů - vojáci 601.skss

1. Z jakého důvodu jste se rozhodli podporovat děti v dětských domovech?

A:

„Chtěl jsem, aby nás široké okolí vnímalo také jako normální lidi a ne jenom jako tvrdé hochy z prostějovské posádky.“

B:

„Já k tomuto rozhodnutí neměl nějaký zvláštní důvod, chtěl jsem jenom pomoci dobré věci a jsem za to rád.“

C:

„Myslím si, že děláme dobrou věc a mám z toho dobrý pocit. Je úžasné pozorovat, jak některé děti k nám vzhlíží a o to víc nesmíme zklamat jejich důvěru.“

D:

„Nikdy jsem se vlastně o problematiku života dětí v DD nezajímal a tak, když se naskytla tato možnost, přijal jsem ji a nelituji toho. Jezdím s mojí rodinou na akci Hamry již pátým rokem a je to pro nás relax.“

2. Jak vnímáte pojem integrace dětí z dětských domovů. Co je podle Vás největším problémem?

A:

„Nikdy jsem o tom nepřemýšlel, ale určitě to tyhle děti nemají lehké.“

B:

„Věřím, že dnešní společnost udělala krok dopředu a děti z DD jsou vnímány jinak, jako před léty a předsudky ustupují, ovšem stále se najde někdo, kdo nepochopí, že děti (zvláště ty nejmenší) nemohou za svou situaci, jsou zranitelné a odkázány na pomoc nás dospělých. Právě odstrkování těchto mladých lidí na jinou kolej je asi největším problémem.“

C:

„Určitě se dnes daří tyto děti začlenit lépe než v dobách minulých, ovšem na druhou stranu je více životních nástrah a mladý člověk může snadno sklouznout na šikmou plochu – o to více chybí-li mu podpora rodiny.“

D:

„Co vím, tak příprava na integraci probíhá vlastně po celou dobu pobytu dítěte v DD a podílí se na tomto procesu řada odborníků, poradců a vychovatelů. Myslím si, že je to vlastně nikdy nekončící proces, protože nároky a požadavky na každého jedince se neustále mění a je nutné se těmto požadavkům přizpůsobovat.“

3. S jakým úspěchem se setkávají realizované akce? Jak k nim přistupují samotné děti?

A:

„Každým rokem se účastní více rodin s dětmi, takže úspěch, ne? Děti jsou velmi přátelské a zvědavé.“

B:

„Podle mého názoru nás děti z DD rádi vidí a je to znát z jejich chování. Nemohu říci, že by byl někdy nastal nějaký závažnější problém, jsou to pohodové setkání.“

C:

„Za nás vojáky můžu sdělit jen pozitivní dojmy. A co vím, podle vychovatelů jsou děti jako vyměněné na našich společných akcích a nejsou s nimi žádné výchovné problémy. Děti se

podle jejich vlastních slov na naše společné akce těší a vidí v nás pozitivní vzory, spousta mladých chlapců se chce stát v dospělosti vojákem.“

D:

„Máme úspěch a je to znát z úsměvů dětí. Vánoční besídka je velmi emotivní a nedokážu si představit, že bychom zklamali důvěru dětí, které čekají, až je přijdeme opět navštívit. I na našich víkendových pobytech v přírodě je znát nadšení dětí z DD i dětí vojáků. Pozitivně působí i to, že neděláme mezi dětmi žádné rozdíly.“

4. Co by podle Vás mělo být do budoucna změněno, aby byla integrace dětí z dětských domovů jednodušší?

A:

„Asi větší medializace této problematiky, ale to není pro média asi taková pecka, jako neustálé řešení začlenění uprchlíků.“

B:

„Povinnost velkých firem přijímat přednostně tyto děti do zaměstnání, protože jistota práce podle mne, je jedním ze základních předpokladů úspěšné integrace do společnosti.“

C:

„Nejlepší by bylo, kdyby nemusely být děti do dětských domovů vůbec umístěny, ale to je utopie. Snad tedy lepší osvětová činnost a přijímání těchto dětí jako rovnocenných partnerů. Každý má mít právo na stejnou startovní pozici a pak už to záleží na každém, jak tuto šanci uchopí.“

D:

„Největší problém je špatná pozice rodiny v dnešní době, kdy všechno je orientované jen na výkon a kapitál. Rodina není dostatečně podporována a chráněna státem, rodiče musí často pracovat na úkor výchovy dětí, rodiny se dostávají do dluhových pastí, vznikají problémy s výchovou. Integrace, začlenění dětí do společnosti, je o to těžší, když opakují vzorce chování svých rodičů.“

5. Uved'te konkrétní druhy aktivit, které zabezpečujete v rámci integrace dětí z dětských domovů.

A:

„Tak nejznámější je asi tradiční akce na našem výcvikovém srubovém táboře na Hamrech, kde kromě sportovních aktivit a společenských her se učíme vzájemné toleranci. Pak také akce Strom splněných přání, kdy každé dítě z dětského domova si napíše, jaký dárek by si přálo pod stromeček, my si od nich přání vyzvedneme, dárky zakoupíme a dětem nadělíme pod jejich stromeček a společně si dárky rozbalíme.“

B:

„Naše rota zabezpečuje celoročně autobus s řidičem pro výlety dětí a také se někteří vojáci podílí na úpravách zeleně v areálu dětského domova. Pak musím zmínit letní kemp na Hamrech a Vánoční a Mikulášskou besídku.“

C:

„Podílíme se na různých aktivitách jak sportovních, tak společenských. Například kemp v přírodě, různé besídky a zajištění dopravy a sportovního materiálu.“

D:

„Největší počín roku mezi námi a dětmi z dětského domova je jistě pořádání víkendového kempování na našem srubovém táboře, kde se děti učí komunikovat s jinými lidmi. Hrají zde společenské hry a mohou sportovat. Ve velké oblibě je tradiční táborový oheň, u kterého si všichni popovídáme, opečeme buřtu a zazpíváme si za doprovodu kytary.“

PŘÍLOHA č. 3

Přepis rozhovoru s ředitelem DD v Prostějově

1. Z jakého důvodu jste se rozhodl pro spolupráci s vojenským útvarem v rámci projektu zlepšení integrace dětí z dětských domovů?

„Vojáci z 601. Skupiny speciálních sil v Prostějově, respektive jejich tehdejší velitel nás oslovil s otázkou, jestli bychom neměli zájem o společná setkávání a pořádání různých akcí během roku. Počáteční obavy, jak naše děti budou vojáky přijaty, se ukázaly jako liché a nyní můžeme směle hovořit o tradici, neboť nyní připravujeme již 16. ročník pobytu na Hamrech. Důvodů je hned několik, ale asi nejdůležitější je vzájemné pochopení, úcta a tolerance všech účastníků.“

2. Jak vnímáte pojem integrace dětí z dětských domovů. Co je podle Vás největším problémem?

„Dnešní doba je docela složitá i pro dospívající mládež z běžných rodin, o to více je nutné naše děti připravovat na samostatný život. Rodiny dětí z DD jsou často nefunkční, rodiče mnohokrát o tyto děti neprojevují zájem a po odchodu z našeho domova se cítí být opuštěny a nemají, komu by se svěřily a kam by přišly pro radu. Proto chceme, aby věděly, že u nás mají vždy otevřené dveře a jsme jim nápomocni i po odchodu do svého života. Problémů je hned několik a mohli bychom tu o nich hovořit celou dobu, ale asi největším problémem je určitá naivita dětí o reálném světě. Děti se účastní různých kurzů, seminářů, besed a školení, probíhají poradenské činnosti, které mají zajistit snadnější začlenění do života a společnosti, ovšem je znát, že naše děti si navykly na určitý komfort, který jim poskytujeme a neuvědomují si, že udržet si takový standart nebude vždy lehké a samozřejmé.“

3. S jakým úspěchem se setkávají realizované akce s vojenským útvarem? Jak k nim přistupuje Váš dětský domov?

„Akce již přes zmiňovanou počáteční nedůvěru se těší veliké oblibě a mohu říci, že nevím o nikom, kdo by se na tyto aktivity netěšil. Náš dětský domov bude velmi rád pokračovat v této tradici a budeme ji podporovat.“

4. Jak Váš dětský domov zabezpečuje přípravu a odchod dětí z dětského domova?

„Naše děti připravujeme pomocí výchovných a socializačních činností, mezi nedůležitější patří sebeobslužné činnosti, pracovní – technické činnosti a činnosti všeobecně poznávací. Zaměřujeme se na zdravý rozvoj osobnosti, prohlubujeme v dětech sociální dovednosti, učíme je komunikativnosti a finanční gramotnosti. Důležitá je také environmentální výchova a vztah k majetku.“

5. Co by podle Vás mělo být změněno, aby byly děti z DD lépe připraveny na samostatný život po opuštění dětského domova?

„Jednoznačně by pomohlo menší administrativní zatížení všech pracovníků dětského domova, kteří by čas věnovaný této činnosti mohli věnovat našim dětem a jejich přípravě na budoucí život za zdi DD a také svému profesnímu rozvoji.“